

UNIVERZA V MARIBORU
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Oddelek za likovno pedagogiko

Diplomsko delo

JAVNA PLASTIKA V MARIBORU IN
LJUBLJANI MED LETOMA 1991 IN
2011

Mentorica:

izr. prof. dr.

Polona Vidmar

Kandidatka:

Špela Kobal

Maribor, 2012

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici izr. prof. dr. Poloni Vidmar za pomoč in vodenje pri opravljanju diplomskega dela. Zahvaljujem se tudi Pedagoški Fakulteti, Univerze v Mariboru za znanje, ki sem ga pridobila v času študija.

Posebna zahvala velja staršem, ki so mi omogočili študij.

UNIVERZA V MARIBORU
PEDAGOŠKA FAKULTETA

IZJAVA

Podpisana Špela Kobal, roj. 16.10.1988, študentka Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru, smer Likovna pedagogika, izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom »Javna plastika v Mariboru in Ljubljani med letoma 1991 in 2011« pri mentorici izr. prof. dr. Poloni Vidmar, avtorsko delo. V diplomskem delu so uporabljeni viri in literatura korektno navedeni; teksti niso prepisani brez navedbe avtorjev.

(podpis študenta-ke)

Maribor, _____

POVZETEK

V diplomskem delu so najprej izpostavljena dejstva o spomenikih, skulpturah, kipih in javni plastiki nasploh ter kaj razumemo pod temi termini in kakšna je razlika med njimi. Na kratko je predstavljena zgodovina in razvoj slovenskega kiparstva, ki je osnova za razumevanje kasneje odkrite javne plastike.

Diplomsko delo prikazuje obstoječo javno plastiko, nastalo v letih med 1991 in 2011. Izpostavlja kulturni problem na področju kiparstva in s tem povezane javne plastike v času samostojne Slovenije. V tem času se je v primerjavi s preteklimi umetnostnimi obdobji odkrilo zelo malo javnih plastik, ki so nujne za spodbujanje in razumevanje sodobne kulture.

V zadnjem delu diplomske naloge primerjam javne plastike med Mariborom in Ljubljano. Poglobljam se v razlike med tematikami nastalih javnih plastik, uporabljenimi materiali in predvsem njihovo pomembnostjo v okolju, znotraj katerega so postavljene.

Rezultat diplomskega dela je popis, opis in analiziranje javnih plastik, ki so bile postavljene med letoma 1991 in 2011 na območju Maribora in Ljubljane. To področje je bilo doslej zelo slabo raziskano in opisano v obstoječi literaturi in fotografskih zapisih. V zaključku poudarjam pomembnost javne plastike in njen vpliv na rast kulture v okolju, v katerem je postavljena.

Ključne besede: javna plastika, javni spomeniki, javne skulpture, sodobna javna plastika, samostojna Slovenija, obdobje v letih med 1991 in 2011

ABSTRACT

In the beginning of my diploma paper, the facts about monuments, sculptures, statues, and public plastic arts in general are presented – what these terms mean, and what the difference between them is. A short description of the history and course of Slovenian sculpture arts follows as a basis for understanding the public sculptures that have been unveiled in later periods.

The main problem this diploma deals with are the existing public sculptures, which have been produced between the years 1991 and 2011. This exposes a cultural problem with sculpture arts and correlated public plastic arts in the period of the independent Slovenia; namely, a small amount of public sculptures were unveiled in comparison with previous artistic eras, even though these sculptures are necessary for encouraging and understanding the contemporary culture.

In the last part of my diploma paper, a comparison between public sculptures in Ljubljana and Maribor is made; followed by a deeper analysis of themes of the public sculptures, materials used, and the importance of these sculptures in their set environment.

The result of this diploma paper is an inventory, a description, and an analysis of public sculptures erected in Ljubljana and Maribor between 1991 and 2011 – since this is a poorly researched area of expertise in the existing literature and photographic material. Simultaneously, I point out the importance and influence of public sculptures on the cultural growth in their set environments.

Key words: Public sculptures, public monuments, contemporary public sculptures, independent Slovenia, period between 1991 and 2011.

KAZALO

1	NAMEN/OPREDELITEV GLAVNEGA PROBLEMA.....	10
2	RAZISKOVALNE HIPOTEZE.....	10
3	METODOLOGIJA.....	11
3.1	RAZISKOVALNE METODE	11
3.2	UPORABLJENI VIRI.....	12
4	UMETNIŠKA JAVNA PLASTIKA.....	12
4.1	KAJ JE UMETNIŠKA JAVNA PLASTIKA	12
4.2	O ČEM GOVORIJO JAVNE PLASTIKE.....	13
4.3	NAROČNIKI JAVNIH PLASTIK	13
4.4	RAZČLENITEV JAVNIH PLASTIK	15
4.4.1	OPIS JAVNIH SPOMENIKOV	15
4.4.2	RAZČLENITEV JAVNIH SPOMENIKOV	15
5	OSNOVNI PREGLED ZGODOVINE JAVNEGA KIPARSTVA V PRVIH DESETLETJIH 20. STOLETJA	16
5.1	VPLIV RAZVOJA SLOVENSKEGA NARODA NA JAVNO PLASTIKO	17
5.2	ZAČETKI SLOVENSKE JAVNE PLASTIKE.....	17
5.3	OBDOBJE MED VOJNAMA V POVEZAVI Z JAVNO PLASTIKO	18
5.4	PLEČNIKOVO UVRŠČANJE JAVNIH PLASTIK V URBANISTIČNO ZASNOVO LJUBLJANE	19
5.5	INTERPRETACIJA NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA V JAVNIH PLASTIKAH.....	19
5.6	STRNJENA MISEL.....	20
6	DOKUMENTACIJA	21
6.1	ODKRITE JAVNE PLASTIKE V OBDOBJU MED LETOMA 1991 IN 2011 V MARIBORU	21
6.1.1	Spomenik Antonu Martinu Slomšku.....	21
6.1.2	Konj kneza Koclja.....	23
6.1.3	Kip izgnancem	25
6.1.4	Poslednji dotik/Last touch.....	27
6.1.5	Spomenik Šri Činmoju.....	29

6.2	ODKRITE JAVNE PLASTIKE V OBDOBJU MED LETOMA 1991 IN 2011 V LJUBLJANI	31
6.2.1	Konjeniški spomenik generalu Rudolfu Maistru	31
6.2.2	Bik	33
6.2.3	Konjeniški spomenik generalu Rudolfu Maistru	35
6.2.4	Pridiga ptičem	37
6.2.5	Katedrala družine	39
6.2.6	Plastike živali v živalskem vrtu (slon, lev, bik, bik, opice, nosorog).....	41
6.2.7	Spominsko obeležje Jamesu Joycu	46
6.2.8	Deklica z rastočo knjigo.....	48
6.2.9	Vedra jutra.....	50
6.2.10	U zagrljaju morskog vala	52
6.2.11	Spomenik Ivanu Hribarju.....	54
6.2.12	Satir, Prometej, Adam in Eva.....	56
6.2.13	Spomenik slovenskim protestantskim piscem in tiskarjem	60
6.2.14	Figura z biseri.....	62
6.2.15	Spomenik ženskemu pogumu	64
6.2.16	Pesem o zemlji/Der Abschied (prevod: »slovo«).....	66
6.2.17	Spomenik v spomin na dr. Zorana Kržišnika.....	68
6.2.18	Ugrabitev Evrope	70
7	ZAKLJUČEK.....	72
8	LITERATURA.....	77
9	PRILOGE.....	81
A.	Priloga 1	81

UVOD

Javna plastika je ena izmed umetniških vej, ki najbolj nazorno prikazuje umetniško gibanje določenega časovnega obdobja. Javne plastike v svoji posebni govorici prikazujejo dogajanja in razvoj kulture in so povezane z zgodovino, sedanostjo in napovedujejo prihodnost.

Problematika, obravnavana v diplomskem delu, je zaradi interdisciplinarne časovnosti, ki jo sporočajo plastike iz svojih okolij, več kot aktualna. Vse javne plastike odražajo raznolikost časa in prostora, v katerem se nahajajo. Slovenija je majhna država z dinamično zgodovino. Žal pa njene kulturno zgodovinske pestrosti in nastale družbene spremembe zadnjega obdobja ni zaznati v sporočilih javnih plastik. Izdelava tovrstne umetnosti je v silovitem zatonu¹. Večina javnih plastik novejšega obdobja žal še vedno prikazuje in sporoča predvsem pomembne zgodovinske dogodke, povezane z osebnostmi. Le redke javne plastike sporočajo s pomočjo sodobnega umetniškega ustvarjanja širše družbeno dogajanje. Morale bi mnogo bolj intimno nagovarjati okolje in sodelovati s prebivalci, ki s svojim življenjskim utripom pripomorejo k razumevanju novega ter odpirajo možnosti drugačnega razmišljanja. Istočasno pa zbujajo radovednost in pritegnejo zanimanje².

Nastanek mnogih javnih plastik v Sloveniji je povezan s prepletenimi zgodbami in razmerji med naročniki in kiparji. Večina ustvarjalcev javnih plastik si deli usodo avtoritete naročnika – plačnika javne plastike. Naročniki in plačniki so tisti, ki se jim mora umetnik prilagajati, udejanjiti njihove želje in ideje. To pa pomeni, da je umetnikova izraznost omejena. Zato mora kipar uspešno združiti svoj karakter ustvarjanja z željami naročnika. Le redkim kiparjem so naročniki dopustili popolno svobodo izražanja.

¹ Dnevnik d. d., http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/1042288529, stanje 12. 10. 2011.

² Ppmol, <http://www.ppmol.org/urbanizem5/doc/eseji/esej2.pdf>, stanje 14. 10. 2011.

1 NAMEN/OPREDELITEV GLAVNEGA PROBLEMA

Namen diplomskega dela je prikazati pomen javnih plastik za Slovenijo kot državo in njen narod. Na v diplomskem delu obravnavanih javnih plastikah želim predstaviti značilnosti javnih plastik, postavljenih v letih med 1991 in 2011 v Mariboru in Ljubljani. Pod izraz javna plastika je uvrščenih mnogo vrst plastik, ki za to diplomsko delo niso bistvenega pomena in bi zaradi njih bilo delo preobsežno. Tako so izločeni vsi doprnski kipi, nagrobni spomeniki, spominske plošče, arhitekturna plastika, javna plastika v interjerjih, začasna javna plastika, javna plastika, ki ne zadošča umetniškim estetskim pogojem, javna plastika, ki je namenjena promociji podjetij, fontane, energetski spomeniki in naravni spomeniki. Kljub temu bo skozi diplomsko delo uporabljen izraz »javna plastika«. Osnovni problem, ki ga obravnavamo v tem diplomskem delu, je pomanjkanje odkritih javnih plastik sodobne umetnosti. Izpostavljamo problem idejne zasnove javnih plastik, ki so v mnogih primerih posvečene le zgodovinskim dogodkom in osebnostim. Z izbranimi zgodovinskimi vsebinami pravzaprav ni nič narobe. Menimo pa, da v Sloveniji primanjkuje plastik sodobne umetnosti, ki bi lahko bile vidne širšim množicam in ne le izbranim posameznikom. Tako je dostopna le tistim, ki jih takšne stvari zanimajo, tistim, ki obiskujejo razstave sodobnega kiparstva, ali pa se z njo seznanjajo z obiskom tujih prestolnic. Javna plastika ne sme biti dostopna le tistim, ki jih takšne stvari zanimajo, ampak mora živeti v okolju z ljudmi.

2 RAZISKOVALNE HIPOTEZE

Predpostavljamo, da se je v obeh mestih po osamosvojitvi odkrilo zelo malo javnih plastik, ki bi opisovale kulturni čas, v katerem živimo. Postavljale so se plastike, ki so posvečene zgodovinskim osebnostim, dogodku ali kakšni drugi zgodovinski priložnosti. Naslednja hipoteza je povezana s številom postavljenih plastik. Sklepamo, da je bilo v Ljubljani v tem časovnem obdobju odkritih več javnih plastik kot v Mariboru. Ob tem upoštevamo, da je Ljubljana po svoji površini skoraj štirikrat večja od Maribora. To pomeni, da je potrebno podatke analizirati glede na razmerje 4:1. Znotraj časovnega obdobja dvajsetih let (1991–2011) predpostavljamo, da je bilo v drugem desetletju (2001–2011) odkritih več javnih plastik kot v prvem obdobju (1991–

2001). Ob tem hkrati predpostavljamo, da je bilo v drugem desetletju odkritih več javnih plastik, ki niso povezane s čaščenjem določene zgodovinske osebnosti ali dogodka. Zadnja hipoteza se navezuje na javne razpise. Predpostavljamo, da je bilo v tem obdobju več javnih plastik odkritih brez javnih razpisov in so bile postavljene kot dar umetnika ali je naročnik sam izbral določenega umetnika.

3 METODOLOGIJA

Problema pomena postavljanja javnih plastik smo se lotili skozi pregled novejše zgodovine Slovenije na tem področju. Le tako smo lahko prikazali, kakšen pomen je imela javna plastika takrat in kako se to kaže danes. Gre za prvi tovrsten popis, ki bo služil nadaljnjim raziskavam. Osredotočili smo se na dejstva, zakaj in kako, z javnimi razpisi ali brez, so bile postavljene javne plastike ter kakšna je njihova sporočilnost.

3.1 RAZISKOVALNE METODE

Za prikaz izbora javnih plastik, ki so bile odkrite med letoma 1991 in 2011, je bila uporabljena metoda dokumentiranja s popisom javnih plastik. Ti primeri niso zajeti v literaturi, saj tovrstna tematika doslej še ni bila celovito obravnavana. Zato smo se lotili raziskovanja problema z uporabo interneta, s kontaktiranjem z umetnostnimi galerijami, z neposrednimi stiki s kiparji, delujočimi v Sloveniji, z iskanjem določenih publikacij, ki so nastajale ob odkritju javnih plastik. Osnovni problem smo prikazali z analizo in sintezo postavljenih javnih plastik. Ob tem smo uporabljali tudi primerjalno metodo ter primerjali pretekle javne spomenike, primerjave spomenikov z istim motivom ali primerjave spomenikov iste namembnosti.

Prvoten namen diplomskega dela je bil obravnavati področje celotne Slovenije. Skozi daljšo dobo raziskovanja smo ugotovili, da so zadani cilji za diplomsko delo preobsežni. Ugotovili smo, da so izbrane metode primerne za tovrstno raziskovanje, vendar jih je v danih pogojih bilo nemogoče doseči. Raziskavo bi bilo potrebno izvajati daljše časovno obdobje in v sodelovanju z več ljudmi, ki bi raziskovali vsako regijo posebej. Takšen vseslovenski projekt zahteva večja finančna sredstva, ki bi omogočala obisk lokacij, kjer se nahajajo javne plastike. Zaradi vseh teh omejitev smo se odločili, da se osredotočimo le na največji slovenski mesti, Maribor in Ljubljano. Vse pridobljene informacije o

javnih plastikah z območja Slovenije v letih med 1991 in 2011, ki smo jih na začetku raziskave pridobili, smo kljub temu navedli v prilogi diplomskega dela, z željo, da priloga postane vir morebitnih nadaljnjih raziskav na tem področju.

3.2 UPORABLJENI VIRI

V diplomskem delu so uporabljene različne oblike virov: knjižno gradivo, katalogi, časopisni članki, internetni viri, ustni viri.

4 UMETNIŠKA JAVNA PLASTIKA

Druga dva pogosto uporabljena izraza sta umetniška javna skulptura in umetniško javno kiparstvo. Te besedne zveze so razložene v naslednjem poglavju in jih v nalogi združujemo v skupnem izrazu javna plastika.

4.1 KAJ JE UMETNIŠKA JAVNA PLASTIKA

Zapisane definicije v knjigah, leksikonih in enciklopedijah nimajo dovolj reprezentativnih opisov in obrazložitvev za poenotenje izraza »umetniška javna plastika«. Slovenska terminologija je na tem področju slabo določena. Večinoma govori samo o javnih spomenikih. Istočasno pa definicija o javnih plastikah ne obstaja. Terminologija iz angleškega jezika je veliko bolj nazorna. Ločena je na »*sculptures*«, kamor spadajo vse skulpture, in na »*memorials*«, pod katere se uvrščajo samo spomeniki. Spomenik predstavlja javno skulpturo, ki je postavljena z namenom počastitve. To pomeni, da je vsak spomenik skulptura, vsaka skulptura pa ni spomenik. Za primerno definicijo znotraj slovenskega jezika moramo razčleniti besedno zvezo in definirati posamezne besede.

Če razčlenimo besedno zvezo, je sestavljena iz besed »*plastika/skulptura/kip*«, »*javnost*« in »*umetnost*«. Po definiciji iz Slovarja slovenskega knjižnega jezika beseda »*plastika*« pomeni delo oziroma izdelek iz trdnega materiala, ki navadno predstavlja živo bitje ali predmet, kip³. Beseda »*javnost*« ima znotraj slovarja mnogo pomenov. Med njimi je

³ ZRC SAZU, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=skulptura&hs=1, stanje 14. 10. 2012.

zapisan drugi pomen za to besedo, »širši krog ljudi«⁴. To pojasnilo je dovolj natančno za interpretiranje te besedne zveze v primeru tega diplomskega dela.

Ti dve pojasnili nista dovolj popolni, ko ju povzamemo skupaj, ker ne označujeta, da gre za umetniško delo. In ker obstajajo tudi neumetniške javne plastike, ki jih znotraj diplome ne obravnavamo, mnenimo, da je potrebno pojasniti tudi besedo umetnost. Gre torej za »dejavnost, katere namen je ustvarjanje, oblikovanje del estetske vrednosti«⁵.

Diplomska naloga opisuje plastike estetske vrednosti, ki so namenjene širšemu krogu ljudi. Ker opisujemo samo javno plastiko umetniške vrednosti, ne bomo uporabljali besede »umetniška« temveč le »javna plastika«.

4.2 O ČEM GOVORIJO JAVNE PLASTIKE

Iz postavljenih javnih plastik razberemo marsikaj o naročniku: njegove želje, namen postavitve, pomembnost zabeleženega spomina idr. Ne govori pa le o naročniku, ampak tudi o celotni družbi. Javne plastike postanejo del mesta in hkrati del prebivalcev. Odzivanje na javne plastike, sprejemanje ali zavračanje, nam mnogo pove o družbi. Ob vsem tem gre tudi za družbeno zgodovinski dokument. Vsako obdobje posebej je zaznamovano z javnimi plastikami, ki nam povedo nekaj o takratnem obdobju. Razkrijejo nam takratne oblike, motive in umetniške sloge časa. Zavedati se moramo, da javne plastike velikokrat ne zajemajo hotenj in videnj kiparjev. Uresničujejo predvsem želje in navodila naročnikov.⁶ Če se plastika kot končni izdelek ne ujema z njihovimi pričakovanji, je velika verjetnost, da bo postavitev zavrnjena.

4.3 NAROČNIKI JAVNIH PLASTIK

Javne plastike so običajno postavljene s podporo države, pod okriljem lokalnih skupnosti, mest, civilnih združenj in le redko na pobudo posameznikov. Njihova

⁴ ZRC SAZU, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=javnost&hs=1, stanje 14. 10. 2012.

⁵ ZRC SAZU, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=umetnost&hs=1, stanje 14. 10. 2012.

⁶ Čopič, Š. (2000). Javni spomeniki v slovenskem kiparstvu prve polovice 20. stoletja. Ljubljana: Moderna galerija Ljubljana.

postavitev je zaradi prostorske umeščenosti del urbanega okolja, ki pa ni nujno skladen z arhitekturo. Ti dve veji umetnosti v javnem prostoru delujeta vzporedno in se morata druga drugi prilagajati, tako da pride do usklajene vizualne celote. Javna plastika je s pojavljanjem na fasadah, trgih, križiščih, ... postala sestavni del arhitekture. Arhitektura pa je s svojimi postavki, na katerih stojijo javne plastike, posla del le-teh. Javne plastike, ki so postavljene v vidnih urbanih okoljih (trgi v mestih, krožišča, sredi polj, v gozdu, znotraj javnih ustanov, na pokopališčih idr.), so dostopne vsakomur.

»Mnogokrat nastane diskurz o naročanju in financiranju javnih spomenikov, postavljanje estetskih in formalnih kriterijev in vloge javnega opominjanja na osebo, ki ji je spomenik tudi postavljen.«⁷

Drugačen pogled na ta odnos je zanimivo prikazan v igranem dokumentarnem filmu *»Kiparjenje časa«⁸*, ki je bil posnet leta 2009. Zelo dobro prikazuje aspekt med etiko in estetiko. Znotraj filma je govora o tem, kako želi bogat, vplivni posameznik postaviti javno plastiko. Ostati želi anonimni, saj je njegovo življenje moralno nesprejemljivo in je postavitev plastike brez umetniškega značaja. Kiparju ponudi neznan vsoto denarja in mu pusti odprte možnosti glede umetniškega dela. Ker je iz pravnoformalnega stališča potrebno urediti marsikatero dovoljenje, je anonimnežu na srečo onemogočeno, da bi plačal in postavil svojo javno plastiko. Prikažejo dejstvo, da ni dovolj denar, temveč je pomembno, kdo postavlja in zakaj postavlja javno plastiko. Zavedajo se vpliva javne umetnosti na prebivalstvo. Prebivalci se javne plastike s časom navadijo, postane del njihovega življenja in na njih tudi vpliva, zavedno ali nezavedno.⁹ Pri postavljanju javnih plastik je zato potrebna visoka stopnja previdnosti. V primeru nedoseženega konsenza je modro, da jih raje ne postavljamo.

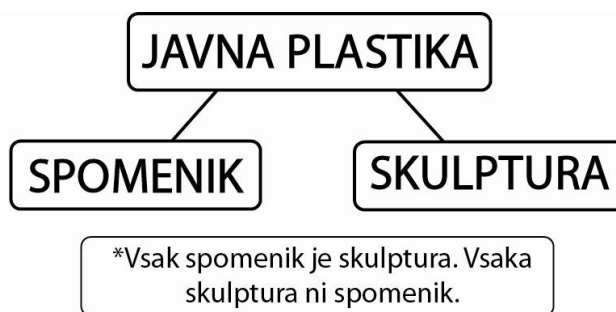
⁷ TS Media, http://www.siol.net/kultura/novice/2011/10/dva_konjeniska_spomenika.aspx, stanje 3. 11. 2011.

⁸ MMC RTV Slovenija, <http://tvslo.si/predvajaj/kiparjenje-casa/ava2.28618322/>, stanje 21. 9. 2011.

⁹ MMC RTV Slovenija, <http://www.rtvlo.si/kultura/film/o-spomenikih-ki-kraljujejo-nad-mestom/158209>, stanje 3. 11. 2011.

4.4 RAZČLENITEV JAVNIH PLASTIK

Javne plastike delimo na spomenike in na skulpture. Spomeniki so vsi zgodovinsko pomembni predmeti iz zgodovine, ki se nahajajo tako v naravi kot v umetnosti, ki jo je kreiral človek. Pri drugih pa gre za sodobno umetniško ustvarjanje, ki ni pogojeno s preteklostjo.¹⁰ Skulpture niso pogojene z ideologijo in slavnostno funkcijo upodobljenega.

4.4.1 OPIS JAVNIH SPOMENIKOV

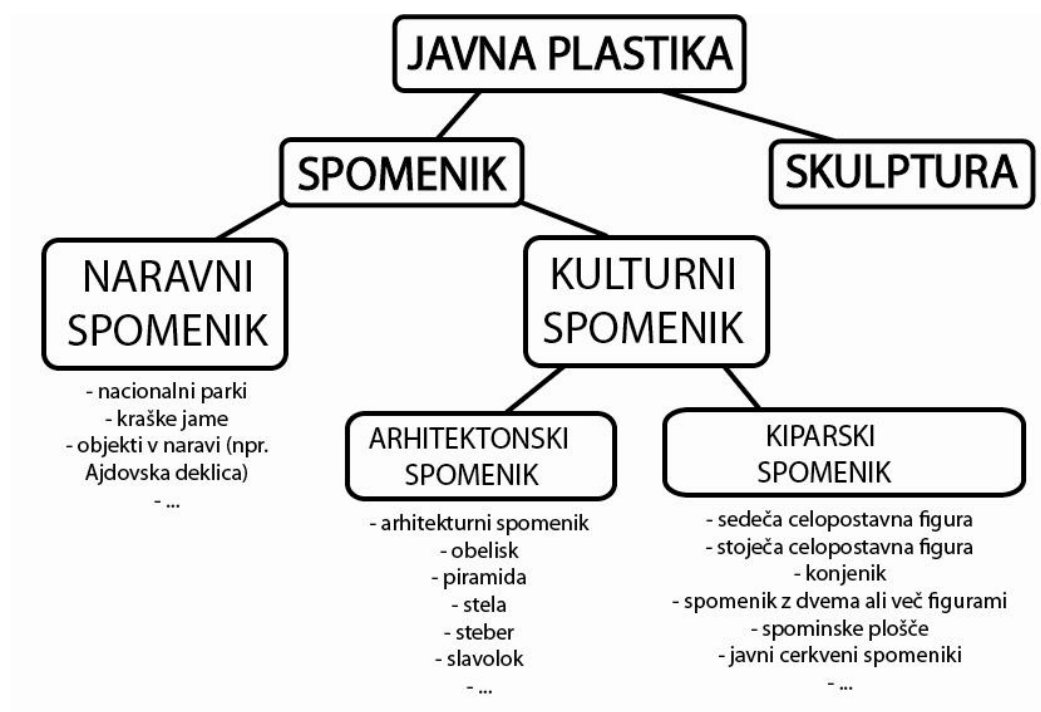
Pomen besede spomenik zaobjema veliko področje. V osnovi je spomenik vsak zgodovinsko pomemben preostanek preteklosti znotraj narave in umetnosti. Javni spomeniki so postavljeni zaradi njihove spominske vrednosti. Prikazujejo pomembnost določene osebe/skupine oseb ali dogodka. Zaradi prej omenjenega velikega vpliva javnih plastik na prebivalstvo in zaradi uresničevanja želja naročnika so bili javni spomeniki velikokrat izkoriščeni v propagandne namene. Povzdigovali so takratne vodje in dogodke, ki so vplivali na večjo zvestobo prebivalstva. Takšen primer so kipi Vladimirja Lenina, postavljeni po bivši Sovjetski zvezi. Javni spomeniki se ukvarjajo s političnimi tematikami, z zgodovinskimi dogodki, s počastitvijo zgodovinsko znane in pomembne osebe, slavljenjem naroda ...

4.4.2 RAZČLENITEV JAVNIH SPOMENIKOV

Javni spomeniki imajo več razčlenitev, najprej jih delimo na kulturne in na naravne spomenike. Kulturni spomeniki so posledica človeškega delovanja. Naravni spomeniki/naravna dediščina pa opisuje vse naravne pojave, ki so pod zaščito, da bi se ohranile njihove prvotne vrednote (npr. nacionalni parki).

¹⁰ Čopič, Š. (2000). Javni spomeniki v slovenskem kiparstvu prve polovice 20.stoletja. Ljubljana: Moderna galerija Ljubljana.

Kulturne spomenike delimo na arhitektonske spomenike, javne spomenike in na kiparske spomenike. Najbolj pogoste oblike arhitektonskih spomenikov so: obelisk, piramida, stela, steber, slop, slavolok, arhitekturni spomenik (npr. padlim v 1. svetovni vojni) idr¹¹. Med najpogostejše kiparske spomenike sodijo: spomenik s sedečo ali stoječo celo postavno figuro, konjenik, spomenik z dvema figurama ali več, spomenik z večjim številom ljudi, portretno poprsje, spomeniki na pokopališčih, spominske plošče, javni cerkveni spomeniki, javni spomeniki v interjerjih idr.

5 OSNOVNI PREGLED ZGODOVINE JAVNEGA KIPARSTVA V PRVIH DESETLETJIH 20. STOLETJA

Zaradi slabe raziskanosti področja, ki ga obravnavamo v diplomski nalogi, je izhodišče raziskovanja dogajanje v prvi polovici 20. stoletja na tem področju na območju Slovenije. Minuli časi so pomembni za boljše razumevanje današnjega dogajanja znotraj javne plastike. Najbolj nazorno se je tega lotila Špelca Čopič v knjigi »Javni spomeniki v

¹¹ Žitko, S. (1996). Po sledeh časa: spomeniki v Sloveniji 1800–1914. Ljubljana: Debora.

*slovenskem kiparstvu prve polovice 20. stoletja*¹². Iz njene knjige bomo povzeli zgodovinski pregled dogajanja na področju javnih spomenikov v tistem obdobju. Kljub temu da bo obravnava osredotočena na Maribor in Ljubljano, bomo obravnavali zgodovino celotnega slovenskega ozemlja, saj menimo, da so se takratni dogodki prepletali in jih je nemogoče ločiti na posamezne regije.

5.1 VPLIV RAZVOJA SLOVENSKEGA NARODA NA JAVNO PLASTIKO

Slovenija se je začela razvijati s poenotenjem jezika na celotnem območju. Posledično je postalo pesništvo pomemben faktor slovenske kulture, pesniki in pisatelji pa narodni prebuditelji. Postopno se je razvila narodna pripadnost in program celostne narodne kulture. Prvi javni spomeniki na Slovenskem so bili postavljeni z namenom navdihovanja naroda. Ljudje so bili tovrstnim skulpturam naklonjeni. Največjo vlogo pri prebujanju slovenskega naroda so imela razna društva (Slovenska matica, Slovensko pisateljsko podporno društvo idr.). Ravno ti dve društvi sta imeli največ zaslug za postavljanje prvih javnih spomenikov.

Leto 1848 je bilo prelomno na področju javne plastike. Postavljen bi naj bil spomenik Valentinu Vodniku. Kot prvi rezultat tega je bil leta 1869 izdan razglas »*Slovenci!*«. Šele dvajset let kasneje so odkrili tudi spomenik v spomin nanj.

5.2 ZAČETKI SLOVENSKE JAVNE PLASTIKE

Prvi začetki slovenske javne plastike so postavljeni v leto 1889. Tega leta sta bila postavljena dva spomenika. Eden v spomin Valentinu Vodniku v Ljubljani, drugi Franu Levstiku v Velikih Laščah. Avtor spomenika Valentinu Vodniku je bil Alojz Gangl. Ob teh dveh je bilo v času dvajsetih let postavljenih kar nekaj še danes pomembnih spomenikov. Spomenik Janezu Vajkard Valvasorju (1897–1903), spomenik Francètu Prešèrnu (1898–1905), spomenik Juriju Vegi (1906), spomenik Primožu Trubarju (1908–1910) ...

¹² Čopič, Š. (2000). Javni spomeniki v slovenskem kiparstvu prve polovice 20.stoletja. Ljubljana: Moderna galerija Ljubljana.

V vmesnem času je Slovence zaznamoval tudi velik potres leta 1895. V spomin na ta dogodek je bilo postavljenih nekaj spomenikov, tudi novejših. Velika zasluga za prenovu in ureditev Ljubljane gre bivšemu županu Ivanu Hribarju in arhitektu Jožetu Plečniku, ki ga bomo podrobneje omenili v nadaljevanju.

Prva svetovna vojna (1914–1918) je postopno začela dobivati močan pomen znotraj slovenske javne plastike. Motivi odkritih plastik so bili spodbujeni predvsem iz tega dogajanja.

5.3 OBDOBJE MED VOJNAMA V POVEZAVI Z JAVNO PLASTIKO

Sledilo je obdobje med obema vojnama, ki je bilo zaznamovano s preteklo in prihajajočo vojno. Slovenci so iz avstro-ogrske monarhije prešli pod kraljevino SHS, kasnejšo Jugoslavijo. Nemci so se širili in zavzeli severni del Slovenije. Nujno je bilo ohranjati slovensko nacionalnost, poenotiti jezik, se izobraževati, ... ohraniti narod. V tem času so se postavljali predvsem spomeniki propagandnega namena. Poleg teh so bili odkriti tudi spomeniki padlim v prvi svetovni vojni.

Na grobo gledano v tem času ni bilo odkritih veliko javnih plastik. Ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja so se začeli vračati prvi kiparji, ki so se izobraževali na Dunaju in v Pragi. Začeli so se uveljavljati tudi arhitekti. Razlog temu sta takrat ustanovljeni šoli za arhitekturo: ena Vodnikova in druga Plečnikova. Tako se je ponovno začelo prebijati spomeniško kiparstvo in arhitekturni spomeniki.

Če razdelimo javne spomenike po temah, dobimo štiri podskupine:

- 1) spomeniki pomembnim osebam,
- 2) spomeniki padlim v vojni,
- 3) dinastični spomeniki,
- 4) različni spomeniki, ki jih ni mogoče opredeliti glede na prejšnje točke (Kralj Matjaž na Peci N. Pirnata, Priroda F. Kralja ...).

Prva kategorija je v tem času izgubljala svojo pomembnost. Ni bilo več potrebe po uveljavljanju naroda. Pod drugo točko je prišlo do rahlega preobrata. Namesto generalom in vodilnim znotraj bitk so postavljali spomenike padlim vojakom, žrtvam. To se je zgodilo zaradi razpada avstro-ogrske monarhije in drugih držav. Tipološko so

bili ti spomeniki raznoliki: obeliski, arhitektonski spomeniki, kapelice, kostnice, kiparski spomeniki, arhitektonsko-kiparski spomeniki, spominske plošče.

5.4 PLEČNIKOVO UVRŠČANJE JAVNIH PLASTIK V URBANISTIČNO ZASNOVO LJUBLJANE

Dela Jožeta Plečnika kot arhitekta so oblikovala takratno Ljubljano. Po velikem potresu je bila njegova naloga urbanistično zasnovati novo Ljubljano. Pri načrtovanju je upošteval predvsem vlogo pešca. Pomembne so bile fasade, ograje, mostovi, ulična razsvetljava in razni spomeniki. Med najbolj znane sodijo Zoisova piramida iz leta 1927, Trnovski most s piramidnimi konicami, glasbeniki v Vegovi ulici, ki so delo L. Dolinarja, spomenik Janezu Krstniku, ki ga je ustvaril N. Pirnat leta 1932. Vse oblike so preproste in med seboj usklajene. Tudi Ljubljanski grad, ki je zaključni poudarek Ljubljane, je okrnjena zasnova Plečnika.

Skozi arhitekturno delo je ostal Plečnikov duh močno prisoten. Slovenski arhitekti in umetniki se zgledujejo po njegovem delu in vsa nova infrastruktura znotraj Ljubljane se prilagaja Plečnikovi zgodovini.

5.5 INTERPRETACIJA NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA V JAVNIH PLASTIKAH

Komunistična partija Slovenije je vodila narod v drugi svetovni vojni do zmage. Slovenski narod se je v tem času močno združil (razen Koroške in Primorske).

Po osvoboditvi naroda pa umetnost ni bila popolnoma svobodna. Dobila je nove smernice, ki so bile povezane s promocijo države Jugoslavije. Umetnik je v tem času lahko uspel, če se je približal socialistični tematiki in s tem tudi ljudstvu. Narodnoosvobodilni boj je pripomogel umetnikom, da so si lahko utrli politično pot in pravice, ki jih prej niso imeli.

V tem obdobju je spomenike potrebno razdeliti na spomenike narodnoosvobodilnega boja (v nadaljevanju NOB) in na vse ostale spomenike. Postavitev spomenikov NOB je bila nujna, saj so bili vojaki pokopani na mnogih neprimernih mestih. Potrebno jih je bilo premakniti in primerno ovekovečiti. Sorodniki in prijatelji mrtvih so se po vojni odločili poiskati svojce in jih spoštljivo pokopati. To je država dopustila iz higienskih vzrokov. Težava je bila pri množičnih grobiščih. Prvih nekaj let po vojni si niso mogli

privoščiti množičnega postavljanja spomeniških grobišč zaradi drugih stisk. Leta 1948 pa je po zaslugi borcev NOB število spomenikov naraščalo. Če citiramo zapis iz knjige, vidimo, kakšno pomembnost so imele takrat javne plastike: *»Spomeniki so bili trajna materializirana pričevanja revolucionarnega boja in hkrati posredniki in pobudniki novih političnih akcij. Načrtovanje spomenika, akcija za zbiranje sredstev, postavljanje, slovesnost odkritja in nato vsakoletne komemorativne in priložnostne svečanosti so ustvarile nove kohezivne oblike kolektivnega doživetja, ki je prinašalo v zavest mladih ljudi nova zgodovinska spoznanja.« (str. 160).*

Razlike med postavljenimi spomeniki tistega časa so precejšnje. Znotraj manjših krajev ali vasi si prebivalci niso mogli privoščiti, da bi za izdelavo spomenika najeli kašnega kiparja ali arhitekta. Tako so takšna dela prevzeli manjši lokalni obrtniki, ki so delo opravili po svojih zmožnostih.

5.6 STRNJENA MISEL

Dejstvo je, da je bilo v prvi polovici 20. stoletja postavljenih precej javnih plastik. Seveda je to povezano z vojnimi gibanji in narodnoosvobodilnim bojem. Če tega dogajanja ne bi bilo, bi bilo število postavljenih javnih plastik mnogo manjše. Zaradi množičnega odkrivanja spomenikov padlim tudi ni bilo nikakršnih predpisov o postavljanju le-teh, zato kvaliteta niha.

6 DOKUMENTACIJA

6.1 ODKRITJE JAVNE PLASTIKE V OBDOBJU MED LETOMA 1991 IN 2011 V MARIBORU

6.1.1 Spomenik Antonu Martinu Slomšku

Maribor, 1991

KIPAR: Marjan Drev

MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 2,30 m x 1,5 m x 1,5 m

NAROČNIK: Skupščina občine Maribor in Mariborska škofija.

NAMEN POSTAVITVE: počastitev škofa Antona Martina Slomška.

VSEBINSKA ANALIZA

Gre za spomenik, ki upodablja zgodovinsko pomembno osebnost. Anton Martin Slomšek je bil ključna osebnost slovenskega naroda. Bil je prvi mariborski škof, narodni buditelj, pedagog, pisec.

Dogodek ob odkritju spomenika škofu Antonu Martinu Slomšku je bil veličasten in pomemben za vso Slovenijo. Iz arhivskih člankov je razvidno, da se je o tem dogodku pisalo vse leto. Iz celotne Slovenije so prihajale skupine ljudi. Pomembnost dogodka je bila pričakovana, saj je bil vpliv osamosvojitve takrat še močno prisoten in ponos na

slovenski narod močan. Dogajanje kar najbolje opiše stavek iz časnika Večer: *»Že predpoldne je mesto vrvelo, do druge ure popoldne pa se je okoli mariborske stolnice zbrala večtisočglava množica, da počasti spomin prvega mariborskega škofa Antona Martina Slomška«*¹³

OBLIKOVNA ANALIZA

Portret upodobljenega je tradicionalen. Škof je upodobljen sedeč na prestolu. V naročju ima knjigo, ki jo pridrži z eno roko, v drugi drži križ. S svojo držo prikazuje pomembnost in ponos. Kipar je oblikoval spomenik iz več manjših ukrivljenih gladkih plošč, ki se med seboj povezujejo in tvorijo celoto. Kljub temu da njegova sedeča postavitvev ne izkazuje gibanja, lahko rahlo premikanje zaznamo v zgornjem delu trupa, ki se obrača v drugo smer in tako pogled usmerja stran od vhoda v cerkev. Način, kako upodobljenec sedi, je drugačen, eno nogo ima zamaknjeno nazaj, druga pa je v ospredju in daje vtis ravnotežja celotnega spomenika. Spomenik kot celota deluje monumentalno. Poudarja vlogo škofa Antona Martina Slomška kot cerkvenega in narodnega voditelja. Podstavek je iz kamna in je stopničast – s tremi stopnicami, na katerih je zapisano Slomškovo ime, letnici rojstva in smrti ter ključne besede, ki opisujejo njegovo delovanje.

Za postavitev spomenika je bil razpisan natečaj, na katerega se je prijavilo sedem kiparjev. Ohranjen je tudi osnutek za Slomškov spomenik pred mariborsko stolnico. Stoji v župnijski cerkvi sv. Martina na Ponikvi, izdelan pa je iz mavca.¹⁴

PROSTORSKA UMEŠTITEV SPOMENIKA

Spomenik je postavljen na manjšem trgu pred Stolno župnijo Maribor. Njegova prostorska umestitev je popolnoma skladna z lokacijo. Stoji v neposredni bližini cerkve, znotraj katere je deloval in za katero se je zavzemal. Motivika tega spomenika je hkrati nabožna in posvetna, zato je njegova lokacija tako zelo primerna. Postavljen je v bližini cerkve in hkrati stoji na javnem prostoru, ki nam je dostopen, ne da bi morali v notranjost cerkve.

¹³ Cundrič, J. (30. 9. 1991). Spomenik, ki ga je postavila narodna hvaležnost. Večer, 227, str.2.

¹⁴ RKC, http://www.rkc.si/slomsek/muzej_likovno.html, stanje 27. 2. 2012.

6.1.2 Konj kneza Koclja

Maribor, 1994

KIPAR: Andrej Gabrovec Gaberi

MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 3 m x 2 m x 1,5m

NAROČNIK: Podatki o naročniku so nezadostni.

NAMEN POSTAVITVE: v spomin na kneza Koclja.

VSEBINSKA ANALIZA

Nastanek plastike je spodbudila zgodovinska osebnost. Konj bi naj bil simbol kneza Koclja. Knez Kocelj je bil knez mejne grofije Spodnje Panonije. Vladati je začel po smrti očeta Pribina. Leta 869 je osamosvojil Spodnjo Panonijo izpod oblasti Frankov. Vladal je do leta 874.¹⁵

¹⁵ Wikipedia, <http://sl.wikipedia.org/wiki/Velikomoravska>, stanje 8. 11. 2011.

Konj je nastajal v Zagrebu, v tamkajšnji livarni umetnin. V Večeru je zapisana samozavestna izjava avtorja, še preden je bila plastika končana: »Prepričan sem, da bo konj s sulico, ta se bo bleščala, ugajal Mariborčanom in vsem, ki bodo pešočili ali se vozili v tem delu mesta. Konj, ki simbolizira kneza Koclja, njegova podoba namreč ni ohranjena, bo patiniran, nekateri deli pa se bodo bleščali, a vsega sedaj še ne bi izdal. Radovedneži naj počakajo do začetka julija, ko bo ta velika skulptura odkrita.«¹⁶

OBLIKOVNA ANALIZA

Gre za profano javno plastiko. Kiparsko delo upodablja konja, ki ga prebada sulica. Deluje, kot da je upodobljen v počasnem gibanju in tako ne daje pretiranega občutka dinamičnosti, ampak umirjenosti. Glede na to, da konja prebada sulica, deluje le-ta pretirano mirno, ni prikazane bolečine in dramatičnosti, ki bi jo pričakovali v takšnem trenutku. Zanimivo pri delu je, da je z ene strani modeliran v prostor, na drugi strani pa je ploskovito odrezan, kot da bi bil prerezan na polovico. Z ene strani je torej plastično oblikovan, z druge pa popolnoma ploskovit. Na površini ni vidnih sledi modeliranja, je popolnoma zglajena.

Konj v osnovi nima podstavka, ampak je postavljen na višjem zidu, ki se nadaljuje v arhitekturo. Ta zid je obdan z marmornatimi ploščami in tako v celoti deluje kot podstavek tej javni plastiki. Dviga se 3 m nad opazovalcem. Zaradi svoje višine, postavitve in lokacije, na kateri se nahaja, je mnogokrat neopažen.

PROSTORSKA UMESTITEV SPOMENIKA

Spomenik je postavljen v Ulici kneza Koclja. S tega vidika se njegova postavitve sklada z lokacijo, na kateri je postavljen. Čeprav gre za samostojni spomenik in ne za arhitekturno plastiko, bi ga z njegovim načinom postavitve skorajda lahko umestili med arhitekturno plastiko. Na svoji višini in z načinom modeliranja se zlije z arhitekturo okoliških stavb.

¹⁶ Skalicky, B. (29. 6. 1994). Konj bo vsem na očeh. Večer, 229, str. 8.

6.1.3 Kip izgnancem

Maribor, 2002

KIPARKA: Irena Čuk

MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 2,5 m x 2 m x 2,5m

NAROČNIK: Združenje borcev in udeležencev NOB Maribor.

NAMEN POSTAVITVE: v spomin na izgnane Slovence v času nacizma.

VSEBINSKA ANALIZA

Leta 1999 je bil ustanovljen iniciativni odbor za postavitve spominskega obeležja Slovcem, ki jih je nacistični okupator izgnal iz njihovih domov. 7. junija 1941 je bil odpeljan prvi transport Slovencev. Mnogi med temi so pristali v koncentracijskih taboriščih. »Zbirno taborišče aretiranih in za izgon določenih je bilo na lokaciji nekdanje meljske vojašnice v Mariboru. Sedaj je to območje poimenovano Trg izgnancev.«¹⁷ Ob spomeniku so nameščene table z osnovnimi opisi dogodkov tistega

¹⁷ STA, <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=651140>, stanje 12. 5. 2012.

časa: »Po okupaciji Kraljevine Jugoslavije aprila 1941 so Nemci na Slovenskem začeli načrtno ponemčevanje, da bi priključili dele slovenskega ozemlja nemškemu Rajhu« in »Pod grožnjo represalij nad družinami vpoklicanih so izvedli prisilno mobilizacijo z zbirnim centrom v meljski vojašnici, od koder so mobilizirance pošiljali v različne rekrutne centre nemške vojske, od tam pa na fronte (severna Afrika, Rusija ...).«

OBLIKOVNA ANALIZA

Spomenik vsebuje precej elementov: štiri figure, kvadratni obok in ptice. Najbolj izpostavljene so štiri figure. Upodobljena sta moški in ženska, ob njiju še deček in deklica. Skupina figur predstavlja družino, ki je razdvojena s kvadratnim obokom. Na eni strani sta postavljeni ženska in deklica, na drugi strani pa moški in deček. Dodaten element na spomeniku so ptice. Upodobljenih je dvaindvajset lastovk, od teh tri sedijo na kvadratnem oboku, druge pa so v loku razporejene nad žensko. Ženska daje občutek, da se jih želi dotakniti, ali pa se jih dotika in s tem občuti njihovo svobodo. To ji ne uspe, saj jo k realnim tlom vleče deklica, ki lahko ptice samo opazuje. Na drugi strani pa moški in deček nimata nikakršnega stika s pticami. Moški je upodobljen tako, da zre v nebo, deček pa je upodobljen s predročenimi rokami, kot bi želel, da ga oče objame in dvigne višje (proti nebu – svobodi).

Podstavek je izdelan iz kamna. Gre za veliko kamnito kocko (V x Š x D: 1 m x 1 m x 2 m). Na dve stranicah podstavka so s kovinskimi črkami pritrjeni zapisi. Ob frontalnemu pogledu je zapisano: »UPOR SVOBODA VRNITEV« in spodaj še: »IZGNANCI 1941 – 1945«. Na stranskem delu podstavka (leva stranica) je zapisano:

» ŠE VEDNO BODO SEVERNI VETROVI

BILI TUKAJ NAOBKROG,

ZVESTO VARUJ GRUDO SVOJO

SLOVENSKI NAROD«

(J. Križančič)

PROSTORSKA UMESTITEV SPOMENIKA

Vsebinsko je spomenik umeščen dobro, saj je postavljen na lokaciji, kjer je bilo zbirno taborišče aretiranih, od koder so jih poslali dalje v izgon. Tudi poimenovanje spomenika se ujema z imenom trga, na katerem je postavljen.

6.1.4 Poslednji dotik/Last touch

Maribor, 2011

KIPARKA: Dragica Čadež

MATERIAL: les

VELIKOST: V x Š x D: 3 m x 1,5 m x 1,5 m

NAROČNIK: Delo je donacija kiparke.

NAMEN POSTAVITVE: brez določenega namena. Sporočilnost se ujema z lokacijo (bližina mariborskih fakultet).

VSEBINSKA ANALIZA

Ena izmed redkih plastik v Sloveniji, ki ni postavljena z namenom, da nekoga časti. Po besedah umetnice je sporočilnost plastike naslednja: *»Naslov skulpture Poslednji dotik je nastal med procesom oblikovanja in je lahko večplasten: lahko nosi ekološko komponento – razmerje sodobnega človeka do narave, lahko pa je čisto intimen navdih v lastnem opazovanju naravne forme ...«*. Hkrati govori tudi o tem, da želi posamezniku

pustiti svobodo razmišljanja in domišljije, da lahko v njeni plastiki vidi, karkoli želi. Iz tega lahko razberemo, da gre za sodobno delo, ki dopušča gledalcu svojevrsten način razmišljanja in ga ne sili v razmišljanje znotraj okvirjev, ki jih je vnaprej zastavil kipar.¹⁸

OBLIKOVNA ANALIZA

Na plastiki so vidne poteze motorne žage in dlet, ki jih je kiparka uporabljala pri obdelavi. Postavitev je zelo prostorska in zelo dobro izkorišča prazne prostore. Kiparka delo opisuje tako: »Skulptura *Poslednji dotik* je nastala lani, leta 2011, med pripravami na retrospektivo v UGM. Material je hrastovo deblo, ki je kot podrto drevo več let ležalo blizu mojega ateljeja v Tivoliju. S svojo močjo in z neposredno prvobitnostjo me je ves čas nagovarjalo, ob povabilu na razstavo v UGM pa opogumilo, da je to primeren čas za nov dialog.«¹⁹ Deblo je bilo dolgo 6 metrov. Nato ga je kiparka obdelala v razstavnem eksponatu. Osnovna ideja je bila ustvariti ambientalno skulpturo, ki bi z minimalnim posegom v material nudila občutje prostorskega in omogočila, da se gledalec sprehaja ne samo okrog skulpture, ampak tudi znotraj nje. Skulptura, razrezana na tri navpične dele, ki jo povezujejo prečni vezni členi, se z zgornjim koreninskim predelom zaključuje v kompozicijsko celoto.

PROSTORSKA UMESTITEV SPOMENIKA

Spomenik je postavljen na travnati površini med drevesi v bližini mariborskih fakultet. S prostorom se sklada z vidika ponovne oživitve lesa. Podrto deblo drevesa je umetnica preoblikovala in ga postavila nazaj v naravno okolje, kot bi ga spremenila nazaj v drevo. Plastika je bila predstavljena s svoje prvotne lokacije, kjer je bila le začasno. Postavljena je bila pred umetnostno galerijo Maribor v času trajanja njene razstave »*Retrospektiva*«. V tistem okolju je plastika delovala bolj mogočno in večje, saj je bil prostor mnogo manjši in bolj zaprt od sedanjega. Plastika sedaj ni več obdana z arhitekturo. Prvotna lokacija je bila primernejša z vidika opazovalca, saj je tisto okolje bolj obljudeno, plastika pa je bila zaradi svoje velikosti opažena.

¹⁸ Javni zavod Maribor, <http://www.zivljenjenadotik.si/danes/info/prikaz/article/postavitev-skulpture-poslednji-dotik-dragice-cadez-nagovor-in-video/>, stanje 12. 1. 2012.

¹⁹ Javni zavod Maribor, <http://www.zivljenjenadotik.si/danes/info/prikaz/article/postavitev-skulpture-poslednji-dotik-dragice-cadez-nagovor-in-video/>, stanje 12. 1. 2012.

6.1.5 Spomenik Šri Činmoju

Maribor, 2011

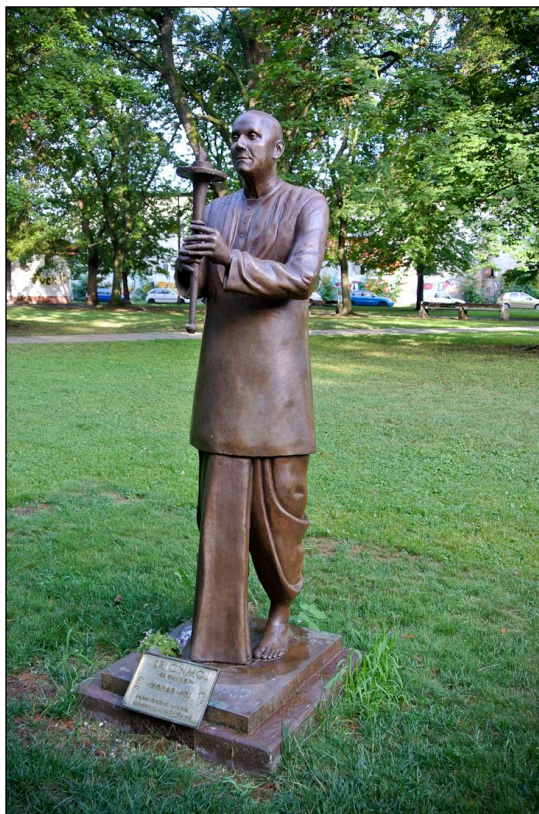
Kipar je neznan

MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 2 m x 0,65 m x 0,65 m

NAROČNIK: Društvo za razvoj duhovne kulture Šri Činmoja.

NAMEN POSTAVITVE: v počastitev duhovnega mojstra Šri Činmoja in v spomin na padle žrtve v drugi svetovni vojni na tem območju.

VSEBINSKA ANALIZA

Šri Činmoj je bil duhovni mojster. Človeštvo je spodbujal z molitvijo in meditacijami, literarnimi deli, glasbo ter umetniškim ustvarjanjem.²⁰

Gre za deveto tovrstno plastiko na svetu. V Večerovem članku je bilo zapisano: »/.../ s svojo postavitvijo proti vzhodu pa na nek način časti žrtve, ki jih je mesto utrpelo v

²⁰ Sri Cinmoy, <http://www.srichinmoy.org/index.html>, stanje 22. 5. 2012

obdobju druge svetovne vojne in ki so v večini pokopane v tej smeri.« Predsednica društva za razvoj duhovne kulture Šri Činmoja je ob postavitvi spomenika povedala: »Gre za človeka, ki je s svojim življenjem in delom za marsikoga postal simbol prijateljstva, in tisti, ki smo ga poznali, še zmeraj čutimo, kot da je med nami. S tem ko pride kip v mesto, je kot da sta v mesto prišli tudi Šri Činmojeva energija in ljubezen.«²¹

OBLIKOVNA ANALIZA

Gre za celopostavno figuro. Upodobljeni je oblečen v dolge široke hlače, preko katerih sega dolg suknjič. Okrog vratu ima šal, ki sega preko kolen. Upodobljenec drži v rokah neke vrste baklo, ki predstavlja ogenj miru. Plastika je modelirana gladko, na površini ni nikakršnih sledi modeliranja. Čeprav ima portretiranec predročne roke, v katerih drži baklo, je plastika izrazito statična, brez kakršnekoli dinamike. Oblačila delujejo kot oklep in ne kot lahkotna tkanina, iz katere so narejena tovrstna oblačila. Kompozicija je vertikalna. Izraz na obrazu portretiranca je umirjen in z rahlim nasmeškom.

PROSTORSKA UMEŠTITEV SPOMENIKA

Umestitev spomenika v prostor ni najboljša. Vsebinsko med parkom in duhovnim mojstrom Šri Činmojem ni povezave. Gre za osebnost, ki z mestom Maribor nima povezave in večina prebivalcev ne ve niti, kdo je bil. Umeščenost v parku je v splošnem primerna in dobro vključena v urbano okolje. Postavljen je ob poti, ki vodi skozi park, tako da je pešec prisiljen iti mimo njega, njegova velikost pa pripomore k temu, da ga opazi. Spomenik je postavljen tudi v določenih drugih mestih po svetu, tako da gre le za ponoven odlitek in nato postavitve v prostor na novi lokaciji. S tem spomenik veliko izgubi na svoji vrednosti, saj ne gre za enkratno ponovitev nekega dela.

²¹ Škerjanc, T. (22. 10. 2011). Šri Činmojev kip tudi v Mariboru. Večer, 252, str.17.

6.2 ODKRITJE JAVNE PLASTIKE V OBDOBJU MED LETOMA 1991 IN 2011 V LJUBLJANI

6.2.1 Konjeniški spomenik generalu Rudolfu Maistru

Ljubljana, 1997

KIPAR: Boštjan Putrih

MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 2,5 m x 3 m x 1 m

NAROČNIK: Društvo generala Maistra.

NAMEN POSTAVITVE: v spomin na generala Rudolfa Maistra.

VSEBINSKA ANALIZA

Za spomenik je bil razpisan javni natečaj. Prvo mesto je zasedlo delo Jakova Brdarja, na drugo mesto pa se je uvrstilo to delo. Zaradi raznih birokratskih zapletov in možnosti, da plastika ne bo končana do danega roka, je društvo angažiralo kiparja Bojana Putriha in postavilo na tej lokaciji njegovo delo.

OBLIKOVNA ANALIZA

Spomenika generalu Rudolfu Maistru kiparja Brdarja in Putriha sta med seboj dostikrat primerjana. Putrihov spomenik generala Rudolfa Maistra je mnogokrat spregledan. Morebitnih razlogov za to je več. Eden iz med njih je odročna lokacija. Drugi razlog bi lahko bila klasičnost. Putrihov spomenik je bolj klasičen, tako v postavitvi na podstavku,

v kompoziciji, načinu oblikovanja kot v podstavku. Še ena točka pa je dinamičnost. Brdarjev spomenik je v primerjavi s Putrihovim praktično živ, medtem ko je Putrihov izrazito statičen.²²

Konj stoji na mestu, z glavo obrnjeno proti tlom. Dinamičen je le njegov rep, ki daje občutek opletanja. Portretiranec na konju je postavljen v tipični pozi razmišljanja in tako zgornji del trupa spominja na Mironovega »*Misleca*«.

Medtem ko je pri Brdarjevem spomeniku bolj izpostavljen konj, lahko pri tem delu rečemo, da sta bolj ali manj enakopravna. V Putrihovem primeru pride portretiranec dosti bolj do izraza, saj konj ne dominira s svojo velikostjo. Podoba generala Rudolfa Maistra ni bojevita in ne kaže na upodobljenca kot bojevnika, ampak razmišljujočega človeka. Zanimivost na konju so bleščeči kamni, ki jih je kipar vstavil v konjeve oči in na njegov trup. Sama plastika je odlita skupaj z nizkim bronastim podstavkom in nato kot celota postavljena na visok kamniti podstavek. Na bronastem delu so izoblikovani majhni reliefi, ki uprizarjajo različne vojne portrete in nerazločno dogajanje. Podstavek pripomore k prostorski umestitvi in naredi spomenik skladen s stavbo. Je kamnit, ampak je oblečen s steklenimi ploščami, ki se ujemajo s tistimi na stavbi. Na spodnjem delu podstavka je s frontalne strani obširnejši zapis, ki je že zelo zbledel: »*General Rudolf Maister, 1874–1934. Slovenski general, pesnik in domoljub. V prelomnih letih 1918–1919 je ustanovil slovensko vojsko, z njo osvobodil Maribor in odigral ključno vlogo pri obrambi samostojne Slovenije*«.

PROSTORSKA UMEŠTITEV SPOMENIKA

Spomenik je postavljen pred vhodom v stavbo ministrstva za obrambo. Vsebinska povezava med spomenikom in lokacijo je ustrezna. Tudi arhitekturna umeščenost se sklada z arhitekturo stavbe. Kot je že opisano v prejšnji točki, veliko pripomore k umeščenosti sam podstavek, ki naredi spomenik skladen s stavbo v ozadju.

²² TS Media, http://www.siol.net/kultura/novice/2011/10/dva_konjeniska_spomenika.aspx, stanje 3. 11. 2011.

6.2.2 Bik

Ljubljana, 1998

KIPAR: Janez Boljka

MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 2 m x 1,5 m x 2,5 m

NAROČNIK: Plastika je donacija kiparja.

NEMEN POSTAVITVE: Plastika stoji kot pozdrav pred vstopom v živalski vrt.

Napoveduje plastike živali, ki jih obiskovalec kasneje vidi v notranjosti.

VSEBINSKA ANALIZA

Mitološki motiv bika je prav tako mogočen, kot Boljkove upodobitve. Čeprav se je umetnik lotil tega motiva, nima navezave na mitološke zgodbe. Njegovi biki dajejo drugačen vtis. So kot lastna interpretacija narave in umetnikovo videnje bitja narave. Kiparsko delo torej nima globlje sporočilnosti, predstavlja to, kar je upodobljeno.

Bik, ki stoji pred vhodom v ljubljanski živalski vrt, je prva plastika od mnogih, ki jo je umetnik podaril živalskemu vrtu. Kasneje je podaril še kar nekaj živalskih upodobitev, saj je menil, da je lokacija za njihovo postavitev najprimernejša.

V knjigi »Animals«, katere avtor je Boljka, je Zoran Kržišnik v uvodu zapisal takole: »Slika je obrnjena na bronaste kipe, ki slavijo živ organizem, njegovo elementarnost,

njene udomačene sile, užitke ljubezni. Tukaj je umetnik z mislimi pogledal nazaj v čas mladosti in zdravja na našem planetu, ko so čustva in nagoni še vedno vladali in so značilnosti, kot so pogum, telesna moč in strastna ljubezen še vedno zmagali.»²³

Umetnik sam je v knjigi napisal o živalih na splošno: *»Živali govorijo drugače. Kažejo moč in ponos, strah in krhkost. Med mišicami in kostmi jim zevajo praznine; njihova telesa so drugačna kot nekdaj, vendar živijo.»²⁴*

OBLIKOVNA ANALIZA

Sam bik deluje zelo mogočno in močno. Nagnjen je nekoliko naprej in zaradi tega vzbuja drugačne občutke, kot če bi stal na mestu. Deluje nevarno, močno in napadalno. Zgleda, kot da bo v naslednjem trenutku zdrvel naprej. Takšnega občutka ne dobimo samo zaradi dinamičnega modeliranja in pravilne drže kipa, ampak tudi zato, ker ne stoji na podstavku. Je v višini gledalca, zato za trenutek izgubi svoje lastnosti kot plastika in postane živ.

Oblikovan je s posebno tehniko združevanja več kosov kovine, pri katerem se umetnik ne trudi skrivati teh spojev, ampak jih poudarja ter s tem vpliva na večjo reliefnost površine plastike. Tak način oblikovanja plastik je za Boljko značilen in njegovo tehniko so posnemali tudi mnogi drugi umetniki.²⁵

PROSTORSKA UMESTITEV SPOMENIKA

Plastika stoji na granitni ploščadi pred vhodom v Živalski vrt Ljubljana. Kipar je plastiko podaril živalskemu vrtu predvsem zaradi lokacije, zdela se mu je primerna in ni želel, da njegove plastike stojijo v zaprašenih prostorih, kjer niso nikomur vidne. Motiv plastike se povsem ujema z ustanovo živalskega vrta in tako je tudi s tega vidika postavitev skladna z okoljem.

²³ Boljka, J. (1986). *Animals*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

²⁴ Boljka, J. (1986). *Animals*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

²⁵ Boljka, J. (1988). *Vodja projekta in urednik: Slavko pregel*. Ljubljana: Mladinska knjiga, TOZD Koprodukcija.

6.2.3 Konjeniški spomenik generalu Rudolfu Maistru

Ljubljana, 1999

KIPAR: Jakov Brdar

MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 3 m x 2 m x 4 m

NAROČNIK: Društvo generala Maistra.

NAMEN POSTAVITVE: v spomin na generala Rudolfa Maistra.

VSEBINSKA ANALIZA

Delo je nastalo z razpisanim javnim natečajem. Deloval je znotraj istega natečaja kot Putrihov spomenik generalu Rudolfu Maistru (1997), s tem da je Brdarjevo delo zasedlo prvo mesto. Dve leti kasneje so odkrili tudi tega in mu dodelili prepoznavno lokacijo. Skulptura konjenika govori o zgodovinski osebnosti – generalu Rudolfu Maistru. Leta 1918 se je boril za Štajersko, ki jo je rešil avstrijske oblasti. Ob tem pa je bil dejaven tudi kot pesnik.²⁶

OBLIKOVNA ANALIZA

Brdarjev konjeniški spomenik je dinamičen. Predvsem lahko zaznamo dinamiko v konju, ki deluje, kot da bo ravnokar sestopil s podstavka. General Maister, sedeč na

²⁶ MMC RTV Slovenija, <http://www.rtv slo.si/kultura/razstave/kako-se-je-rudolf-maister-boril-za-severno-mejo/216513>, stanje 6.1.2012

konju, deluje bolj togo. Je sproščen, ni znakov bojevitosti, kot pri konju. Sedi v ponosni, zravnani drži. Eno roko ima uprto v pas, drugo pa rahlo dvignjeno in pokrčeno, kot da bi želel s krettno miriti opazovalca. Pri tem spomeniku je večji poudarek na konju, čeprav je general dostikrat krivično spregledan. Obrazne poteze so oblikovane natančno in reprezentativno za upodobljenca.

Brdarjev način oblikovanja je poseben. Njegova materija spominja na blato. Glina je razredčena z vodo do ravno pravšnje mere, da skupaj ustvarjata glinasto materijo. Na spomeniku je tovrstno oblikovanje razvidno predvsem na konju, medtem ko je portretiranec izdelan nekoliko bolj klasično in prepoznavno. To je najverjetneje posledica prilagajanja želj med naročnikom in kiparjem, saj gre za spomenik v spomin na določeno osebnost.

Ta spomenik se razlikuje od večine tudi v podstavku. Izdelan je iz treh stopnic. Ker podlaga trga visi pod rahlim naklonom, se tri stopnice v dolžini 31 m na koncu združijo v eno samo stopnico in se nato zlijejo s tlemi trga. Spomenik je na podstavku postavljen tako, da ga s frontalne strani vidimo v diagonalni postavitvi, ki nam bolj razkriva svoj profil kot pa frontalni pogled. Podstavek je izdelan iz več materialov: iz betona, granitnih plošč in granitnih kock. Na podstavku so z obeh stranskih smeri vklesani zapisi. Na eni strani je zapisano: »*Rudolf Maister 1874–1934 general in pesnik*«, na drugi strani pa »*Ubrnil je slovensko severno mejo*«.

PROSTORSKA UMESTITEV SPOMENIKA

Plastika stoji na trgu nasproti železniške postaje. Postavitev v prostoru je arhitekturno dobro rešena, saj se na eni točki podstavek zlije z okolico, na drugi pa dominira nad gledalcem. Rahel dvom ostaja glede motiva. General Rudolf Maister je bil s svojim delovanjem prisoten predvsem na severovzhodu Slovenije in ne v osrednji Sloveniji. Prebivalci in turisti spomenik sprejemajo pozitivno. Čeprav njegova okolica ni urejena in je sam podstavek deležen tudi grafitov, se ob njem zadržujejo ljudje. Sedijo na stopnicah podstavka, malicajo, počivajo, čakajo ...²⁷

²⁷ Delo, d. d., <http://www.delo.si/kultura/dediscina/general-maister-v-diseci-druzbi-prodajaln-bureka.html>, stanje 18. 3. 2012.

6.2.4 Pridiga ptičem

Ljubljana, 2000

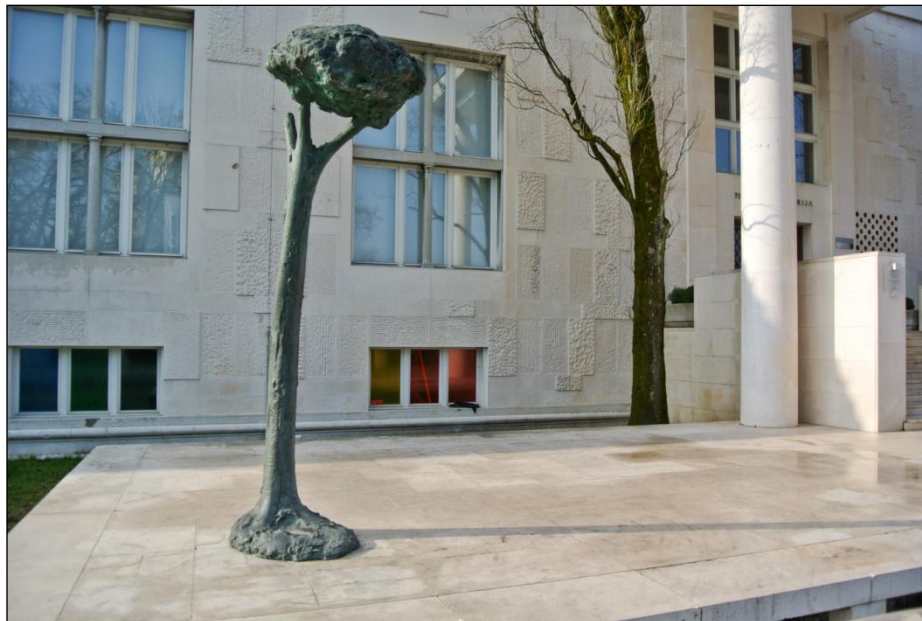
KIPAR: Jakov Brdar

MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 262 cm x 77 cm x 100 cm

NAROČNIK: redni odkup Moderne galerije Ljubljana.

NAMEN POSTAVITVE: dodatna plastika znanega in uspešnega slovenskega kiparja, ki reprezentativno ponazarja slovensko kiparstvo. Glede na to, da je na lokaciji deset plastik iz različnih obdobj, ponazarja tudi umetniško delovanje kiparja v danem obdobju.

VSEBINSKA ANALIZA

Plastika Jakova Brdarja »*Pridiga ptičem*« je del zbirke Moderne galerije. Je ena izmed desetih plastik, ki so nameščene pred galerijo. Plastika je nastala v letih 1996/97, galerija pa jo je odkupila leta 2000 in jo takrat tudi postavila. Odlitek te iste plastike je postavljen pred knjižnico Franceta Bevka v Novi Gorici. Ti dve plastiki se med seboj

razlikujeta v naslovu. Plastika v Novi Gorici je naslovljena »*Bor na obali*«. Pri obeh pa se pojavlja simbolika drevesa spoznanja.²⁸

Postavljena plastika je zanimiv odgovor na živo drevo v ozadju. Plastika je oblikovana v rahli krivulji, ki je usmerjena v desno smer. Živo drevo v ozadju prav tako tvori krivuljo, ki pa je usmerjena v levo smer, torej nasproti plastiki. Če pogledamo iz pravega kota, delujeta, kot da tvorita oklepaj.

OBLIKOVNA ANALIZA

Plastika upodablja drevo. Glede na poimenovanje plastike, ki je postavljena v Novi Gorici, lahko domnevamo, da gre za bor. Kompozicija je popolnoma vertikalna in sili v višino. Osrednji del plastike (deblo drevesa) je modeliran vitko, medtem ko se na skrajnih koncih pojavita dve gmoti. Spodnja je predel korenin, ki daje plastiki stabilnost. Na vrhu pa se pojavi gmota, ki spominja na zapuščeno ptičje gnezdo. Drevo daje vtis, da je mrtvo. Ravno na podlagi tega vrhnja gmota deluje kot zapuščeno ptičje gnezdo in ne kot krošnja drevesa. Deblo je v primerjavi s skrajnima predeloma modelirano gladko, čeprav so vidne brazde in razni drugi odtisi. Upodobljeno je zelo pristno, kot da gre za pravo drevo.

Plastika je brez podstavka oziroma je njen podstavek celotna marmorna ploščad pred galerijo. Ta ploščad je bila na lokaciji nameščena že pred postavitvijo plastike in ni bila izdelana posebej za to delo. Kljub temu se zelo dobro ujema s postavitvijo.

PROSTORSKA UMESTITEV SPOMENIKA

Kot je bilo zapisano že zgoraj, se plastika zelo dobro ujema z okoljem. Njena vključitev na ploščad je odlična, saj deluje, kot da je tam že od nekdaj in da je bila ploščad prilagojena za postavitev. Njena postavitev jo ločuje od ostalih devetih plastik, ki so postavljene v njeni neposredni bližini. Ta je edina, ki je tudi fizično del stavbe, ker se stika z arhitekturno zasnovno (ploščad). Vse ostale plastike so nameščene po prostoru pred galerijo (zelenica, kamnita pot, ki vodi v park/mesto ...).

²⁸ Moderna galerija Ljubljana. (2000). Izbrana dela slovenskih avtorjev iz zbirk Moderne galerije: 1950–2000: stalna postavitev = Selected works of Slovene – artists from the Museum of Modern Art collections: 1950–2000: permanent display. Ljubljana: Moderna galerija.

6.2.5 Katedrala družine

Ljubljana, 2000

KIPAR: Drago Tršar

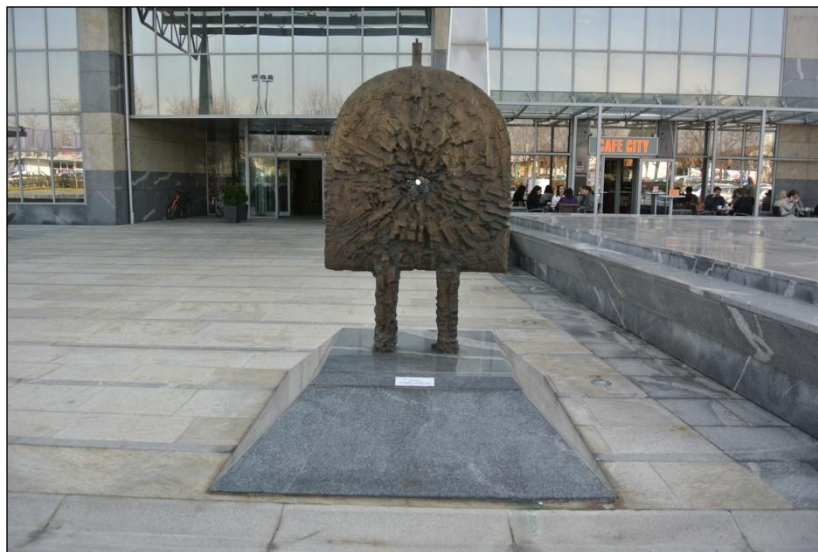
MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 1,5 m x 0,2 m x 1,20 m

NAROČNIK: Naročnika za to delo ni. BTC ga je odkupil za svojo umetniško zbirko.

Delo je bilo izdelano leta 1966.

NAMEN POSTAVITVE: dopolnitev k urbani ureditvi okolja.

VSEBINSKA ANALIZA

Pri tej plastiki gre za upodobitev skupine oziroma večjega števila figur. Tršar takšnega načina oblikovanja ni uporabljal samo pri tej plastiki, ampak je tudi pri mnogih drugih upodabljal množice ljudi. Umetnik se je veliko ukvarjal z izkoriščanjem notranjega prostora in z notranjimi napetostmi. Vse to je združeval z upodabljanjem drobnih množic. Postopno je začel s preizkušanjem širjenja v vse smeri. Prišlo je do stebričastega združevanja stalaktitov in stalagmitov. Padajoče in rastoče oblike tvorijo v središču poln izraz. Na tak način je nastajala celotna serija »katedral«.²⁹

²⁹ Kržišnik, Z. (1975). Drago Tršar. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

OBLIKOVNA ANALIZA

Pri plastiki se je sprva potrebno osredotočiti na celotno podobo in nato še na detajle. Če se najprej osredotočimo na celoto, vidimo, da je plastika na nek način sestavljena iz treh delov. Spodnji del predstavlja dva stebriča, ki delujeta kot »noge« plastike. Na teh dveh stebričih je postavljena forma v obliki polnega oboka. Ta obok deluje kot »trup« celotne plastike. In nato še zadnji, vrhnji del, ki ga tvori majhna stilizirana figura (trup in glava). Če plastiko pogledamo kot celoto, nam vrhnja figura deluje kot »glava« celotne plastike. Pri podrobnejšem ogledu zaznamo, da je sestavljena iz množice majhnih stiliziranih figur. V predelu »trupa« se plastike iz zunanje strani širijo v sredino. Figure se širijo v vse smeri in se na sredini srečajo v krožni obliki. Ob podrobnejšem ogledu spodnjega dela (»nog«) lahko zaznamo, da vsak posamezen steber tvori večja figura. Množica ljudi se tako oklepa na plečih dveh figur.

Podstavek je izdelan iz marmorja, ki je enak tistemu, ki se pojavlja na infrastrukturi. Oblika podstavka je nekoliko drugačna, gre za prirezano piramido. Podstavek je glede na plastiko precej visok, saj so s tem povišali celotno pojavnost plastike. Na podstavku je kovinska ploščica, na kateri je zapisan avtor, naslov dela in leto postavitve. Glede na to, da je delo precej starejše, menimo, da manjka letnica nastanka (1966).

PROSTORSKA UMESTITEV SPOMENIKA

Prostorska umestitev se skladna z okoljem le glede na podstavek, ki je izdelan iz istega materiala kot infrastruktura v okolici (fontana in tla). Kompozicijsko pa je plastika zelo slabo umeščena v prostor, saj je postavljena vzporedno s plastiko Joakima Gregova »U zagrljaju morskog vala«. Ti plastiki nimata med seboj nikakršne povezave, le obe sodita v umetniško zbirko BTC. Najprej je bila leta 2000 odkrita plastika »Katedrala družine«, leta 2008 so dodali še plastiko »U zagrljaju morskog vala«. Plastiki se med seboj razlikujeta tako v obliki kot načinu oblikovanja, tudi motivika je povsem drugačna. Podstavka plastik sta oblikovno različna in se tako razlikujeta tudi v tem pogledu. Bolje bi bilo, da bi ohranili le eno plastiko, ki bi jo namestili bolj centralno in jo tako bolj poudarili, sedaj pa druga drugo izključujeta.

6.2.6 Plastike živali v živalskem vrtu (slon, lev, bik, bik, opice, nosorog)

Ljubljana, 2001

KIPAR: Janez Boljka

MATERIAL: bron

VELIKOST: Slon: V x Š x D: 80 cm x 50 cm x 100cm,

Lev: V x Š x D: 40 cm x 23 cm x 45 cm,

Bik: V x Š x D: 45 cm x 32 cm x 100 cm;

Bik: V x Š x D: (brez podatka, saj je bila plastika odstranjena);

Opice: V x Š x D: 70 cm x 53 cm x 40 cm,

Nosorog: V x Š x D: 40 cm x 30 cm x 65 cm.

NAROČNIK: Plastike je podaril živalskemu vrtu kipar.

NAMEN POSTAVITVE: Postavitve nimajo posebnega namena. V to okolje so bile postavljene, ker v njem dobro funkcionirajo in se tematsko skladajo.

VSEBINSKA ANALIZA

Vse te plastike so uvrščene v eno skupino, saj se vsebinsko in tematsko skladajo. Gre za homogeno skupino, ki funkcionira znotraj omejenega okolja (živalski vrt). Lahko rečemo, da gre za eno plastiko, ki je sestavljena iz več manjših plastik, razkropljenih po prostoru.

V njegovi knjigi »Animals«³⁰, katere avtor je sam kipar, je Zoran Kržišnik v uvodu zapisal takole: »Slika je obrnjena na bronaste kipe, ki slavijo živ organizem, njegovo elementarnost, njene udomačene sile, užitke ljubezni. Tukaj je umetnik z mislimi pogledal nazaj v čas mladosti in zdravja na našem planetu, ko so čustva in nagoni še vedno vladali in so značilnosti, kot so pogum, telesna moč in strastna ljubezen še vedno zmagali.« Umetnik sam je v knjigi napisal o živalih na splošno: »Živali govorijo drugače. Kažejo moč in ponos, strah in krhkost. Med mišicami in kostmi jim zevajo praznine; njihova telesa so drugačna kot nekdanj, vendar živijo.«

OBLIKOVNA ANALIZA

V tem primeru so v oblikovno analizo vključene tudi fotografije, da je nazorno razvidno, o kateri plastiki je govora. Podstavki so pri vseh plastikah enaki. Gre za lesene

³⁰ Boljka, J. (1986). Animals. Ljubljana: Cankarjeva založba.

podolgovate kvadre. Na eni strani kvadra je nameščena plastika, medtem ko je druga polovica namenjena počitku obiskovalcev. Na sprednji steni kvadra so v les vgravirani verzi, ki jih navajamo sproti pri vsaki plastiki posebej.

Slon

Slon je modeliran rahlo mehkeje, kot plastika bika pred vhodom v živalski vrt. Na njegovem trupu se pojavljajo podobni odtisi kot pri omenjenem biku. Nazorno so vidni odtisi različnih kovinskih objektov (vijaki, matice, spirale). Ob tem vidimo tudi odtise starih rimskih kovancev. Plastika je precej obrabljena, saj je majhna in dostopna obiskovalcem z vseh strani. Predeli, ki se najbolj svetijo, so največkrat izpostavljeni dotiku človeka.

Na podstavku je zapisano naslednje besedilo:

» Se dvignem, zatrobim, uležem?

Za jabolko ali piškot ...

Hvala, to je že v ceni

predstave: človek je tukaj gospod.«

Lev

Tudi pri levu zasledimo odtise na telesu. Plastika v primerjavi s prejšnjima dvema ni tako polna, ampak se bolj posveča anatomski strukturi živali. Kot da bi se koža oprijemala kosti, mišic pa ne bi bilo.

Na podstavku so zapisani naslednji verzi:

*»Razposajena, žalostnih oči?
Res je. Srbi me nekaj in skrbi.
Ko opazujem, kaj tod mimo gre,
si mislim... pa saj so le ljudje.«*

Bik

V primerjavi s prejšnjimi tremi plastikami je ta nekoliko drugače modeliran. V osnovi se še vedno sklada s prejšnjimi, ampak se na površini ne pojavljajo odtisi raznih drugih predmetov. Edini odtis na površini je črka »B«, ki nakazuje avtorja. Več je zglajenih površin, le v brazdah je zaznati dinamiko strukture.

Na podstavku je zapisano:

*» Zbesnel sem; blazen sredi hrupa.
Nek nastopač mi z rusasto zastavo
grozi. Prebodi zlomljeno srce! Reši me obupa!
Vse, kar sem kdaj želel je – imeti kravo ...«*

Bik

Plastika je bila delno uničena, zato so jo odstranili, ostalo je le eno kopito bika. O tem, kdaj bo plastika restavrirana in postavljena nazaj na svojo lokacijo, ni podatka. Trenutno je bik shranjen v prostorih živalskega vrta.

Na podstavku je zapisano v verzih naslednje besedilo:

*» Pena z gobca, para iz nozdrvi?
Ah, dajte no! Me pa zjezi,
ko kašen pametnjak blebeče,
da JAZ najbolj sovražim rdeče.«*

Opice

Pri tej plastiki opazimo, da gre za skupino. Upodobljene so štiri opice (starša in mladiča). Tudi ta plastika na svoji površini nima odtisov raznih kovinskih delcev ali kovancev. Površine so ali zglajene ali pa poglobljene. Na predelih, kjer je poglobljeno, je tudi grobo modelirano.

Na podstavku je zapisano:

*» Kakšno naključje! Jaz in moja draga,
Mladiči, kup uši ...
In tam ste vi:
družinica, otroci in neznosna zgaga.«*

Nosorog

Plastika se od ostalih razlikuje po tem, da ni prostostoječa, ampak je podprta s kovinskim podpornikom, ki je spojen s plastiko in je bil z njo tudi odlit. Pri tem delu ponovno opazimo odtise raznih kovinskih delcev in kovancev. Ti tudi pri vseh prejšnjih plastikah pripomorejo k dinamiki površine in privabijo opazovalca, da si jih ogleda tudi od blizu.

Na podstavku so zapisani verzi:

*» Debela koža me izda:
ne vem in mar mi ni
za druge, zlasti za ljudi.
A z divjim besom me navda
prikriti dvom, v meglo zavit namig,
človekova slepota: moj nos je os sveta! «*

PROSTORSKA UMEŠČITEV PLASTIK

Plastike so popolno umeščene v prostor. Z njim so usklajene tako tematsko kot prostorsko. To, da je prostorska umestitev primerna, priča že samo dejstvo, da je kipar te plastike podaril Živalskemu vrtu Ljubljana. Plastike so v živalskem vrtu nameščene tako, da nas do njih vodi ena sama potka. Na lokacijah so postavljene kot neke vrste markacije in vsaka je namenjena temu, da nas vodi do naslednje.

6.2.7 Spominsko obeležje Jamesu Joycu

Ljubljana, 2003

KIPAR: Jakov Brdar

MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 3 cm x 30 cm x 30 cm

NAROČNIK: Mestna občina Ljubljana.

NAMEN POSTAVITVE: v spomin na prenočitev Jamesa Joyca v Ljubljani.

VSEBINSKA ANALIZA

Kiparsko delo govori o zgodovinskem dogodku: leta 1904 so James Joyce, njegova žena Nora in njun otrok potovali z vlakom proti Trstu. Niso imeli namena stati v Ljubljani, ampak potovati naravnost v Trst. James Joyce je bil poliglot in je govoril tudi italijansko. Niso poznali ne Ljubljane in ne Trsta. Slovensko govoreči strojevodja je pristopil k družini Joyce. Ob tem je dejal: »A, trije ste!«, kar je James Joyce razumel »Trieste!« in tako so takoj vstali in izstopili na postaji v Ljubljani, misleč, da so prispeli v Trst. Niso si ogledali mesta, ampak so le prenočili v parku ob železniški postaji. Zgodaj zjutraj so se vkrcali na prvi naslednji vlak, ki je peljal v Trst.

»V polkrogu je zavrtel ogledalo po zraku, da razpošlje to novico soncu, ki je zdaj žarelo nad morjem.« Tako je zapisano v prvem poglavju knjige *Ulikses* in na pozlačenih rešetkah skoraj neopaznega in zelo netipičnega obeležja slavnemu literatu na prvem peronu ljubljanske železniške postaje. Postavljen na tla in umazan je bližje človeku, ko

ga ta po naključju opazi in skuša razvozlati. Po zgodbi, ki si jo je izmislil avtor obeležja, Jakov Brdar, so v bližini parka, kjer sta prenočila Nora in Joyce, bile kanalizacijske rešetke, na katere so popadali kostanji in skupaj z rešerkami navidezno ustvarili notno lestvico. Zjutraj, ko je par odhajal, je Joyce pogledal v rešetke in rekel: »*Ta kanalizacijska rešetka bo enkrat pozlačena!*« Za Joyca je namreč znano, da je veliko pisal ob glasbi. Brdar je tako ustvaril notno lestvico, ob tem pa na vsak kostanj pozlačenih rešerk zapisal po en naslov Joycovega romana. Obeležje po besedah Brdarja zaokrožata dve keltski bajeslovni bitji, podobni morskim psom, ki dodata element vode in dopolnita simboliko tega sveta.«³¹

OBLIKOVNA ANALIZA

Kompozicija plastike je dinamična. Vidimo diagonalo, ki jo tvori postopno se odpirajoč kostanj. V zgornjem levem kotu sta dve keltski bajeslovni bitji, ki sta v medsebojnem odnosu. Od vsem tem so še zapisi, zapisani na prečne rešetke na odtoku. Osnovna podlaga, v tem primeru odtok, je izdelan s pomočjo industrijskega kalupa in nato so vanj vneseni zapisi, ki jih je oblikoval umetnik. Odtok je oblikovan enako kot funkcijski odtoki, le da ima ta zgolj estetsko in spominsko vrednost.

Plastika stoji na podstavku, ki je del stopniščne ograje. Gre za marmorno ploščo, ki dviga plastiko v višini treh centimetrov tako, da jo le nekoliko dvigne od površine tal in nakaže, da gre za umetniško delo. Da gre za umetniško delo, nakazuje tudi ploščica, ki zajema poenostavljen portret Jamesa Joycea in njegove podatke o datumu in kraju rojstva. Zraven je zapis: »James Joyce je 19. oktobra 1904 prebil noč v Ljubljani« in »On October 19, 1904, James Joyce spent the night in Ljubljana«.

PROSTORSKA UMEŠTITEV SPOMENIKA

Umeščenost te plastike v prostor je zelo unikatna. Gre za intimno postavitev, ki se je zave le tisti, ki nanjo naleti po naključju. Ravno njena majhnost, nenavadna podoba in lokacija opazovalca pritegneta. Postavljena je na železniški postaji, ob stopnišču, ki vodi do peronov.

³¹ airBaletrina, <http://www.airbaletrina.si/component/content/article/74-arhiv/620-james-joyce-arlaibach-ay-shital>, stanje 18. 3. 2012.

6.2.8 Deklica z rastočo knjigo

Ljubljana, 2004

KIPAR: Jernej Mali

MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 90 cm x 40 cm x 40 cm

NAROČNIK: Mestna občina Ljubljana v sodelovanju z Državnim svetom republike Slovenije, SAZU in društvom »Rastoča knjiga«.

NAMEN POSTAVITVE: ob 1000-letnici brižinskih spomenikov, 450-letnici prve slovenske knjige, 10-letnici slovenske samostojne države in ob vstopu v EU.

VSEBINSKA ANALIZA:

Deklica s knjigo sedi na stebru. Spomenik je del fontane. Steber, na katerem sedi, je na vrhu členjen v »kolute« s citati. Nekateri so znanih slovenskih pisateljev, drugi neznanega izvora.

»Naj ne mine dan, da ne bi naredil česa dobrega zase, za družino, za ožjo in širšo skupnost.«

»Nenehno povečuj in izboljšuj svoje znanje in k temu spodbujaj tudi druge.«

» V slovenstvo je knjiga položena kot roža v vrt, kot k možu žena« (Tone Pavček, 2008).

»V knjigah so doma zakladi človeštva. Zato sva bralec in knjiga za vedno nežlahtnejši par« (Slavko Pregl, 2009).

»Edino ljubezen bo rešila človeštvo« (akademik Boris Pahor, 2010).

»S knjigo listam v lepoto in skrivnost samega sebe« (Miroslav Košuta, 2011).
Vsako leto se že obstoječim citatom pridruži nov in dvigne spomenik za 2 cm.

OBLIKOVNA ANALIZA

Spomenik je sestavljen iz dveh delov. En del predstavlja figura, ki ima v naročju odprto knjigo, drugi del je podstavek, ki z vklesanimi citati ustvarja svojevrsten spomenik. V tem pogledu je ta spomenik nekaj posebnega in se razlikuje od drugih. Figura je upodobljena kot akt. Njeni ženski atributi niso dokončno razviti, zato lahko sklepamo, da gre za deklico in ne žensko. V naročju ima položeno odprto knjigo. Njen pogled je zazrt v daljavo, kot da zre v prihodnost. Na prihodnost, v katero zre, ima drugačen pogled zaradi vsebine, ki jo je prebrala v knjigi, knjiga pa je produkt njenih prednikov. Njeni lasje so dolgi in speti. Z vsako dlanjo drži svojo stranico knjige. Postavitev ni dinamična, ampak prikazuje deklico, kako nepremično sedi in ne nakazuje na kakršnokoli premikanje. Upodobitev je realistična in proporci so pravilno upoštevani. Površina ni popolnoma zglajena, ampak so na njej še vidne sledi materije, iz katere je bila izoblikovana.

Drugi segment je podstavek. V višino meri 1,80 m in se bo vsako leto višal za 2,5 cm. Na tem podstavku so v več pasovih razporejeni zgoraj zapisani citati. Vsak pas posebej je brušen na drugačen način in s tem daje občutek, da gre za različne materiale, čeprav je vse izdelano iz marmorja. 20–30 cm podstavka je obdanega z vodo, kadar je fontana delujoča. Sam spomenik v osnovi ne opravlja funkcije fontane, saj iz njega ne izvira voda. Gre le za postavitev znotraj fontane.

PROSTORSKA UMEŠTITEV SPOMENIKA

Spomenik je dobro umeščen v okolje, saj se sklada z okolico. Park je namenjen predvsem otrokom in njihovim staršem in je tako tudi zasnovan. Deklica s knjigo v naročju jim je tako razmeroma blizu po motiviki in hkrati prikazuje fizično in mentalno odraščanje. V neposredni bližini je pokopališče, ki nakazuje preteklost, ki jo spomenik tudi časti in opozarja, da je le-ta zelo pomembna za državo Slovenijo in njen narod.

6.2.9 Vedra jutra

Ljubljana, 2007

KIPAR: Joakim Gregov

MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 1,5 m x 3 m x 3 m

NAROČNIK: skulptura je darilo kiparja.

NAMEN POSTAVITVE: BTC spodbuja mlade neznane kiparje.

VSEBINSKA ANALIZA:

Na spletni strani trgovskega centra BTC je bilo ob otvoritvi tega dela zapisno naslednje: »Jože Mermal, predsednik uprave BTC d. d., ki se zaveda družbene odgovornosti in pomena takšnih in podobnih projektov za razvoj BTC Cityja in dobrega počutja njegovih prebivalcev, je ob tem poudaril, da smo bili vsi nekoč otroci. Skulptura prikazuje igro otrok in mladih, ki ponazarja razvoj BTC Cityja, ki je prešel vse faze, od otroške igre do zrelih in premišljenih odločitev. Tudi ta skulptura naj s svojim sporočilom v nas vzbuja ljubezen in strpnost in usmerjenost v svetlo prihodnost. Poudaril je, da umetniško delo še bolj povezuje mesto in meščane, ne samo v

gospodarskem in političnem, temveč predvsem kulturnem, družbenem in ustvarjalnem smislu, še bolj pa pogloblja tople in plemenite medčloveške odnose.«³²

Plastika spada v skupino zbirke umetniških del nakupovalnega središča BTC. Na uradni strani nakupovalnega centra je o zbirki zapisano: »BTC že več kot 25 let načrtno zbira umetniške slike, plastike in druge eksponate kulturne vrednosti, da bi približali umetnost čim širšemu krogu ljudi ter obiskovalce BTC City Ljubljana osveščali o širšem pomenu razvoja kulture in umetnosti.«

OBLIKOVNA ANALIZA

Kompozicija vsebuje osem figur otrok, ki so razdeljene v tri manjše skupine, dvakrat po tri figure in enkrat dve figuri. Trije različni sklopi so med seboj povezani s tematiko in načinom modeliranja. Spominja na stripovski način pripovedovanja. Posamezne figure so med seboj v interakciji, povezane so z dogajanjem. Prvi sklop je sestavljen iz treh figur. Osrednja v naročju objema stolp z obzidjem, drugi dve pa to dogajanje spremljata. Druga skupina prav tako vključuje tri osebe. Uprizarja dekle, ki ima zavezane oči in z dlanmi tipa obraz dečka nasproti. Za tem dečkom kleči še drugi, ki se ga oklepa okrog pasu. Zadnja skupina zajema le dve osebi. Dekle in fant stegujeta roke navzgor in z njimi skupaj dvigata kroglo, ki simbolično spominja na Zemljo. Figure so modelirane tako, da se zlivajo z osnovno materijo, iz katere so nastale, kot da so v njej ujete. Figure so prav s to gmoto med seboj tudi fizično povezane.

Kompozicija poteka v polkrožni diagonali, kot da bi tvorila en del krožnice.

Podstavek, na katerem stoji celotna plastika, je stopničast (dve stopnici) in izdelan iz marmornatih plošč. Visok je 40 cm, tako da se ji lahko opazovalec približa.

PROSTORSKA UMESTITEV SPOMENIKA

Plastika je postavljena pred enim izmed vhodov v nakupovalni center. Oblikovno deluje kot tujek med vsemi nakupovalnimi centri, ki jo obdajajo. Ljudje se zadržujejo na klopcih okrog nje, a je nihče ne opazi oziroma se z njo ne ukvarjajo.

³²BTC d.d., <http://eko-btc.si/ekobtc/clanki/217/Skulptura%20C2%BBEvropa%20na%20biku%20AB%20pred%20Kristalno%20pala%C4%8Do/>, stanje 16. 1. 2012.

6.2.10 U zagrljaju morskog vala

Ljubljana, 2008

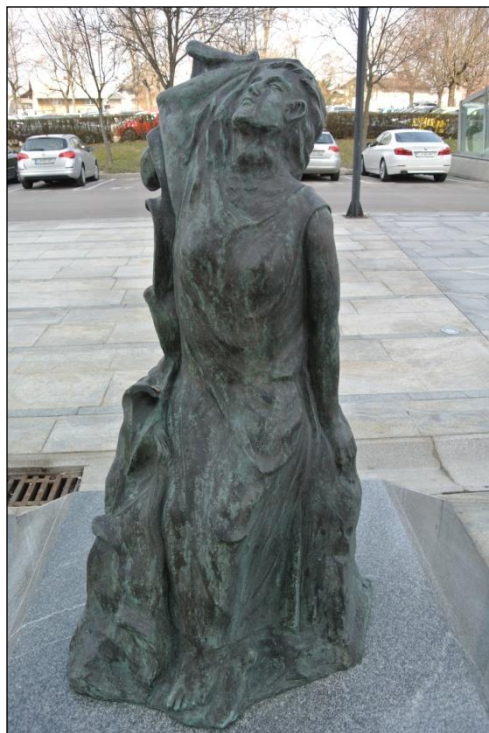
KIPAR: Joakim Gregov

MATERIAL: Bron

VELIKOST: V x Š x D: 0,80 m x 0,50 m x 0,50 m

NAROČNIK: Plastiko je BTC odkupil od umetnika in jo dodal v svojo umetniško zbirko.

NAMEN POSTAVITVE: dopolnitev k urbani ureditvi okolja.

VSEBINSKA ANALIZA

O plastiki ni podrobnejših podatkov, ki bi bili dovolj zanesljivi, da bi jih lahko navedli znotraj diplomske naloge. Zaradi tega se bomo osredotočili le na obrazložitev imena plastike. Če naslov prevedemo v slovenščino, se glasi »V objemu morskega vala«. Naslov razkriva vsebino plastike. Upodobljena je ženska, ki jo s hrbtne strani objema morski val.

OBLIKOVNA ANALIZA

Plastika je oblikovana iz nega kosa. Modelirana je gladko, čeprav je njena površina razgibana. Dinamika se pojavi predvsem na hrbtni strani plastike, kjer val objema žensko telo. S sprednje strani vidimo podobo ženske, ki je oblečena v draperijo, ki ni pretirano nagubana in le rahlo nakazuje ženske attribute. Telo ni proporcionalno, zgornja polovica plastike (trup, glava, roke) je v primerjavi s spodnjim delom občutno prevelika. Razlika deluje v tem primeru kot napaka in ne kot želja umetnika. Podstavek je izdelan iz marmorja, ki je enak tistemu, ki se pojavlja na infrastrukturi. Oblika podstavka je nekoliko drugačna, gre za prirezano piramido. Na podstavku je kovinska ploščica, na kateri je zapisan avtor, naslov dela in leto postavitve.

PROSTORSKA UMESTITEV SPOMENIKA

»Skulpruta je umeščena na zunanji trg pred poslovno stolpnico BTC ob fontani«³³. Prostorska umestitev je skladna z okoljem le s stališča podstavka, ki je izdelan iz istega materiala kot infrastruktura v okolici (fontana in tla). Kompozicijsko je plastika zelo slabo umeščena v prostor, saj je postavljena vzporedno s plastiko Draga Tršarja »Katedrala družine«. Ti plastiki nimata med seboj nikakršne povezave, le obe sta iz umetniške zbirke BTC. Najprej je bila leta 2000 odkrita plastika »Katedrala družine«, leta 2008 so dodali še plastiko »U zagrljaju morskog vala«. Plastiki se med seboj razlikujeta tako po obliki kot v načinu oblikovanja, tudi motivika je povsem drugačna. Podstavka plastik sta oblikovno različna in se tako razlikujeta tudi v tem pogledu. Bolje bi bilo, da bi ohranili le eno plastiko, jo umestili bolj centralno in jo tako bolj poudarili, sedaj pa druga drugo oklepata.

³³ BTC, d.d., <http://www.btc.si/izjava.php?id=363&tip=1>, stanje 16. 1. 2012.

6.2.11 Spomenik Ivanu Hribarju

Ljubljana, 2010

KIPAR: Mirsad Begić

MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 2,5 m x 3 m x 2 m

NAROČNIK: Mestna občina Ljubljana, donator: Javna razsvetljava d. d.

NAMEN POSTAVITVE: v spomin in počastitev bivšemu županu Ivanu Hribarju.

VSEBINSKA ANALIZA

Spomenik v tem primeru prikazuje dvoje, zgodovinsko osebnost in zgodovinski dogodek. V isti kompoziciji je zajeta upodobitev bivšega župana Ivana Hribarja in točno določen trenutek v času zgodovine. Gre za trenutek, ko je izvedel, da je dobil denar za obnovo Ljubljane, ki jo je leta 1895 prizadel hud potres. Ivan Hribar je bil ljubljanski župan med letoma 1896 in 1910.³⁴

Znotraj oddaje »Zapeljevanje pogleda« na RTV Slovenija je umetnik povedal nekaj besed o delu. Nekdanjega župana Ivana Hribarja je opisal kot izjemno majhnega, velik bi naj bil le 157 cm. V nasprotju z njegovo velikostjo so bila njegova dela veličastna,

³⁴ Dnevnik d. d., http://www.dnevnik.si/nedeljski_dnevnik/aktualno/1042365532, stanje 5. 4. 2012

poudarja umetnik. Nekoliko mu zameri, da je naredil samomor, ampak zaradi tega v njegovem pogledu ni ostal nič manj izjemen, moralen in etičen.³⁵

OBLIKOVNA ANALIZA

Spomenik Ivanu Hribarju je v oblikovnem smislu izjemen. Begič mu je s svojim načinom modeliranja dodal poseben značaj, ki zaživi z okoljem. Prva zanimivost je že ta, da je spomenik sestavljen iz dveh delov. En del je kulisa, ki jo je umetnik ustvaril portretirancu, drug del je figura, ki stoji pred to kuliso. Oba dela sta iz brona, sta med seboj spojena in se tudi oblikovno ujemata, a delujeta samostojno. Portret upodobljenega je reprezentativen in prepoznaven kljub določenim deformacijam. Umetnik je upodobil figuro, oblečeno v dolg dežni plašč. Dolžina rok ni proporcionalna z ostalimi deli telesa, ampak skupaj s plaščem funkcionirajo odlično in dolžina rok je predimenzionirana ravno do prave mere. Kljub temu da figura stoji na mestu in ni zaznati premikanja, mu dinamičnost daje plašč, ki je močno naguban in daje vtis, kot da valovi v vetru. Figura stoji na mestu v razkoračeni stoji. Pogled upodobljenca je uprt v daljavo, v nedoločeno točko, kot bi gledal vizijo celotne Ljubljane in kako bo ta videti sedaj, ko ima podporo. Kulisa, pred katero stoji, je reliefna. Vidni so ostanki potresa. Na straneh segajo deli plastike tudi izven podstavka, s tem je poudarjen kaos.

Podstavek je izdelan iz marmorja in meri v višino 15 cm.

PROSTORSKA UMEŠTITEV SPOMENIKA

Umetniku je pri vseh njegovih delih pomembna likovnost, zato znotraj dokumentarnega filma poudari: *»Likovnost je najti tisto komunikacijo, da lik živi znotraj urbanega prostora.«*³⁶ Plastika je postavljena v prostor tako, da je obhodna. Umeščenost je smiselna, saj je hrbtna stran kipa, na kateri vidimo le reliefno ploskev, obrnjena proti nabrežju in drevju, tako da noben pogled na plastiko opazovalcu ni prikrajšan. Spomenik je postavljen na vidnem mestu in opazovalca takoj ustavi. Ravno zaradi svoje materije pritegne in dopušča opazovalcu tudi bližnji pogled.

³⁵ MMC RTV Slovenija, <http://tvslo.si/predvajaj/mirsad-begic-in-jakov-brdar-dokumentarna/ava2.120199858/>, stanje 17. 2. 2012.

³⁶ MMC RTV Slovenija, <http://tvslo.si/predvajaj/mirsad-begic-in-jakov-brdar-dokumentarna/ava2.120199858/>, stanje 17. 2. 2012.

6.2.12 Satir, Prometej, Adam in Eva

Ljubljana, 2010

KIPAR: Jakov Brdar

MATERIAL: nepatiniran bron

VELIKOST: Adam in Eva: V x Š x D: 2,10 m x 1,80 m x 1,30 m,

Satir: V x Š x D: 2,5 m x 1,5 m x 1 m, **Prometej:** V x Š x D: 2 m x 1,5 m x 1 m

NAROČNIK: Mestna občina Ljubljana.

NAMEN POSTAVITVE: postavljeno kot del arhitekturne zasnove.

Adam in Eva (Brdar, 2010)

Brdar se je pri tem delu
zgledoval po slikarju
Masaccu

»Izgon iz raja« (Masaccio, 1424–1425)

Levo: Satir (Brdar, 2010)

Desno: Prometej (Brdar, 2010)

VSEBINSKA ANALIZA

Kiparska skupina govori o zgodbah iz mitologije in Stare zaveze. Na mostu je postavljena plastika, ki upodablja Satira. Na desni strani mostu sta upodobljena Adam in Eva, na levi strani mostu pa Prometej.

Satir: Motiv govori o mitološki zgodbi Satira, ki je menil, da igra piščal bolje od boga Apolona. Apolon ga za takšno prevzetno mišljenje kaznuje in sleče iz kože. Sam kip je kipar povzel po antični skulpturi kiparja Mirona, ki je deloval v času Perikleja, nekje 400 pr. n. št. Do sedaj je vedno povzemal slikarje, ta kip pa je prvi takšen, ki ga je povzel po kiparju.³⁷

Adam in Eva: Bog je šesti dan ustvaril Adama in Evo skupaj z rastlinami in živalmi. Tema je mnogokrat združena s skušnjavo in izgonom.³⁸ Zgodba Adama in Eve izvira iz Stare zaveze in sta upodobljena v trenutku, ko sta bila izgnana iz raja. Brdar je motiv pretvoril v materijo iz Masacciove freske iz Firenc, na kateri je slikar v 15. stoletju upodobil »*Izgon iz raja*«. ³⁹ Masaccio je imel svoj vzor za upodobitev Eve v Veneri Giovannia Pisana, ki se je nahajala na prižnici v Pisi (14. stoletje). Poze vseh treh upodobitev (Brdarjeve, Masaccijeve in Pisanove Eve) so enake. Z rokami si zakrivajo ženske attribute, njihova drža je skesana, sramujejo se svojega dejanja. V sključeni in skesani drži je na Masaccijevi freski upodobljen tudi Adam. Njegov obraz je skrit v dlani.⁴⁰

Prometej: V grški mitologiji je sin Japeta, ki je bil titan. Prometej je ustvaril prvega človeka iz gline; bogovom ukradel je ogenj, da ga je lahko podaril ljudem. Zaradi tega dejanja ga je kaznoval Zeus, oče bogov. Kaznoval ga je tako, da ga je z verigami priklenil na skalo v Kavkazu. Tam mu je vsak dan na novo orel izkljuval jetra. Herakleje je bil tisti, ki ga je osvobodil tega mučenja. Skozi različna obdobja se je simbolni pomen Prometeja spreminjal, tako da je mit spreminjal svoj namen. Eden izmed takšnih

³⁷ Poišči neko knjigo z mitološkimi osebami.

³⁸ Hall, J. (1996). *Hall's Dictionary of Subjects & Symbols*. Cambridge: Printed in England by The University Press.

³⁹ MMC RTV Slovenija, <http://tvslo.si/predvajaj/mirsad-begic-in-jakov-brdar-dokumentarna/ava2.120199858/>, 17. 2. 2012.

⁴⁰ Masaccio Salmi, M. (1953). *Masaccio: la Capella Brancaccia Firenze*. Milano: Amilcare Pizzi.

primerov je obdobje v času Ajshila. Takrat ogenj ni bil le element narave, ampak iskra božanske modrosti, ki je razlikovala človeka od živali. Tako je bila v tem obdobju vloga Prometeja kot rešitelja človeštva pred izvorno ignoranco. Še eden izmed zanimivih primerov interpretacije mita o Prometeju je iz devetnajstega stoletja. Romantično gibanje je spremenilo Prometeja v simbol svobode, prvaka človeštva proti tiraniji. V mnogih obdobjih je veljal za varuha umetnikov, ki so iz nebes prejeli ognjevito kreativno inspiracijo.⁴¹

Kipar je v dokumentarni oddaji povedal, da za vsako plastiko velja pravilo, ki pravi, da mora biti v skulpturi zajetih največ osem pogledov, kar pomeni, da mora vsak pogled zadostiti vsem likovnim zahtevam. Kipar želi v svojih delih ohraniti naravo. Zato njegove plastike niso patinirane, ampak gre za obliko bronu, ki jo dobimo takoj po odlivanju. Na začetku je bilo kiparju všeč, da so njegova dela ostala nepatinirana, kljub temu da so na tako dostopni lokaciji za gledalca. Problem nepatiniranega bronu je, da se ob dotiku začne spreminjati in dobivati razne barve. To spreminjanje pa kiparju ni všeč in tako se zgodi, da ob deževnih dneh s čistilom čisti plastike.⁴²

OBLIKOVNA ANALIZA

Poteze Brdarja so edinstvene. Plastike so sestavljene iz več površin, ki jih kipar tvori z eno samo potezo dlani. Pomembne so smeri teh potez, saj z njimi definira gibanje telesa. Površinska slikovitost daje vtis, da se telesa gibljejo. Različni zasuki teles in odprte geste rok ustvarjajo večjo površino, kot jo plastike dejansko zavzamejo. Kompozicija je pri vseh plastikah dinamična. Kljub temu da so te plastike na lokaciji postavljene kot skupno delo, stojijo vsaka zase, zato jih bomo podrobneje analizirali posamezno. **Satir:** figura je med vsemi štirimi najbolj dinamična, tako postavitev plastike kot njena površina. Stoji razkoračeno v diagonali. Zadnja noga je rahlo pokrčena. Tudi roke imajo dinamično kompozicijo, ki se sklada s postavitvijo nog. Na površini plastike so vidni »kraterji«, kot jih je poimenoval kipar. Nastali so tako, da je rahlo otrdele kose gline metal v mehko materijo iz gline. Pri Satiru podstavka skorajda ni, saj se material

⁴¹ Hall, J. (1996). Hall's Dictionary of Subjects & Symbols. Cambridge: Printed in England by The University Press.

⁴² MMC RTV Slovenija, <http://tvslo.si/predvajaj/mirsad-begic-in-jakov-brdar-dokumentarna/ava2.120199858/>, 17. 2. 2012.

(marmor) sklada s podlago mostu. Podstavek meri v višino le 5 cm. **Adam in Eva:** v tem primeru imamo dve figuri, ki tvorita skupno plastiko. Obe sta upodobljeni v gibanju. Rahlo sključeni drži in figuri v koraku nakazujeta na odhajanje iz raja. Adam je upodobljen tako, da si z dlanmi zakriva obraz, Eva pa jokajoč zre v nebo. *»Figuri z minimalnim podstavkom delujeta, kot da bi se želeli odlepiti od njega.«*⁴³ Njuni spolni atributi so skoraj v celoti skriti. Podstavek je iz železa in meri v višino 10 cm. **Prometej:** *»Čar je v tem, da ne poveš takoj, zakaj gre,«*⁴⁴ pove umetnik. Izmed vseh figur na Mesarskem mostu ta najbolj odstopa po načinu upodobitve. Plastika ima diagonalno kompozicijo. Sili naprej, kot da bi želela poleteti. Umetnik je povedal, da ga je vedno zanimala notranjost človeškega telesa. To zanimanje je pri tej plastiki razvidno. Izoblikoval je odprt prsni koš, hrbtenico in medenico. Z izoblikovanjem prsnega koša je želel upodobiti krila. Plastika je s tem osvobojena težnosti. Podstavek je v tem primeru del marmornate ograje, ki vodi na Mesarski most.

PROSTORSKA UMESTITEV SPOMENIKOV

Plastike so skladne s prostorom in kljub temu da ne stojijo na istem mestu, ampak so razkropljene po mostu, delujejo zelo enotno. Poenotene so v stilu in materialu. Plastike dodajajo sodobni duh, ki se sklada z arhitekturno zasnovo mostu. Motivika, ki jo uprizarjajo plastike, je bila že mnogokrat upodobljena, a jo je Brdarju uspelo modernizirati. Hkrati k dobri umestitvi pripomorejo tudi dodatne majhne plastike, ki se pojavljajo na ograjah mostu.

⁴³ MMC RTV Slovenija, <http://tvslo.si/predvajaj/mirsad-begic-in-jakov-brdar-dokumentarna/ava2.120199858/>, 17. 2. 2012.

⁴⁴ MMC RTV Slovenija, <http://tvslo.si/predvajaj/mirsad-begic-in-jakov-brdar-dokumentarna/ava2.120199858/>, 17. 2. 2012.

6.2.13 Spomenik slovenskim protestantskim piscem in tiskarjem

Ljubljana, 2010

KIPAR: Lujo Vodopivec

MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 2 m x 1,5 m x 1,5 m

NAROČNIK: Mestna občina Ljubljana.

NAMEN POSTAVITVE: v spomin slovenskim protestantskim piscem Trubarju, Bohoriču, Dalmatinu, Krelju, ki so v 16. stoletju s svojo besedo oblikovali slovensko književnost.

VSEBINSKA ANALIZA

Spomenik govori o zgodovinskem dogodku in zgodovinskih osebnostih. Postavljen je v spomin slovenskim protestantskim piscem Primožu Trubarju, Juriju Dalmatinu, Adamu Bohoriču in Sebastijanu Krelju. V tistem obdobju je bil pomemben tudi prvi slovenski tiskar Janez Mandelc, ki naj bi v Ljubljani natisnil 30 knjig v različnih jezikih. Od tega je bila tretjina vseh knjig v slovenščini. Deloval je v 16. stoletju.

V spletnem članku je zelo nazoren vsebinski opis javne plastike: »K predložitvi idejnih rešitev je MOL povabila tri slovenske akademske kiparje: Luja Vodopivca, Matjaža Počivavška in Primoža Puglja. Strokovna komisija je v izvedbo predlagala idejno rešitev akademskega kiparja Luja Vodopivca. Vodopivčeva rešitev predstavlja monumentalno bronasto spečo moško glavo, ki počiva brez podstavka na blagi travnati vzpetini.

Neposreden stik glave z zemljo, ki jo prekriva travna ruša, pomeni spanje in črpanje energij iz narave. Izhodišče slovenske kulture, ki so jo z intelektualnim delom utemeljili slovenski protestantski pisci, je narava. Na glavi so naključno razpostavljene velike tiskane črke. Iz črk lahko sestavimo besede, iz besed stavke in iz stavkov knjige, kot so to za nas prvič v zgodovini počeli slovenski protestantski pisci in tiskarji. Vodopivec se s tem večplastnim umetniškim delom, ki bi mu paralele lahko našli v kolosalnih olmeških monolitnih moških glavah predkolumbijskega obdobja, ki rastejo iz trave ali v Brancusijevih spečih glavah, z uporabo črk kot samostojnih znakov navezuje na enega od izvirnejših prispevkov slovenske likovne umetnosti k evropski umetnosti letrizma.»⁴⁵

OBLIKOVNA ANALIZA

Plastika je sestavljena iz več komponent. Prva je obraz, ki je upodobljen horizontalno. Vidimo lahko le tri četrtine obraza, preostal del je skrit pod zemljo. Pri obrazu ne gre za prepoznavno osebnost, ampak zgolj za upodobitev obraza. Oči na obrazu so zaprte in izraz umirjen. Na obrazu so stopničasto razporejene tri knjige, ki so podprte s črkami. Na knjigah in na obrazu so naključno razporejene manjše črke, ki se od ostalih ločijo po tem, da so obarvane rdeče. Kompozicija spomenika je svobodna, ne prepoznamo nobenih zakonitosti. Rahlo dinamičnost ustvarjajo le naključno razporejene črke, ki izstopajo v svoji rdeči barvi. Po ogledu na lokaciji smo ugotovili, da so vandali rdeče črke že odstranili.

Spomenik nima podstavka, ampak je postavljen na zamejeni travnati površini. Površina spomenika je zglajena in ni vidnih potez modeliranja.

PROSTORSKA UMESTITEV SPOMENIKA

Spomenik je postavljen v Parku slovenske reformacije, ki ni pretirano obljuden. S tega vidika je vsebinska postavitev skladna. Način, kako je spomenik oblikovan, in postavitev spomenika nakazujeta, da je bil namenjen frontalnemu pogledu, saj je z ostalih smeri zamejen z grmičevjem in ogradami. Njegova zanimivost in edinstvenost bi zaslužila bolj vidno mesto.

⁴⁵ MU MOL, <http://www.ljubljanasvetovnaprestolnicaknjige.si/v-srediscu/?stran=3>, stanje 17. 2. 2012.

6.2.14 Figura z biseri

Ljubljana, 2010

KIPAR: Mirko Bratuša

MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 1,5 m x 0,60 m x 0,60 m

NAROČNIK: Plastika je nastala na pobudo vodstva Pedagoške fakultete v Ljubljani. Umetnik je delo podaril.

NAMEN POSTAVITVE: Njen namen je pozitivna kritika ljudi, da jih plastika ne bi pustila ravnodušnih in bi razmislili o njenem pomenu in sporočilnosti.

VSEBINSKA ANALIZA

Ob otvoritvi spomenika pred Pedagoško fakulteto v Ljubljani je imela analitični govor dr. Metoda Kemperl. Plastiko je vsebinsko odlično opredelila: *»Pred seboj imamo povsem samozavestno pojavo, ki trdno stoji na tleh in s ponosom kaže svoj trebušček. Pravzaprav je to hibridno bitje, pol žaba in pol človek. Zakrnele roke ima skrite na hrbtu, blažen nasmešek na obrazu pa spremljajo očala za spanje, ki prekrivajo oči. Telo je odeto v bisere, preko katerih je oblečen na videz dragocen plašč. Kip ima vse, kar ga dela umetnino: je formalno dovršen, estetski, duhovit, družbeno kritičen in zelo dobro umeščen v okolje.*

Čeprav bo imel od danes naprej kip status javnega spomenika, pa to ni tradicionalen javni spomenik, ki povečuje zmagoslavne vojskovodje ali zaslužne kulturnike. Pravzaprav kip spada v serijo umetnikovih tako imenovanih »protispomenikov«, ki nimajo več tradicionalne vloge in funkcije spomenika, ampak nam pripovedujejo mnogo kompleksnejše zgodbe. Bolj kot spomeniki so to opomniki.

Tako je tudi ta kip izredno intrigantski, kompleksen in celo sam s sabo kontradiktoren. Kot nobena oseba in noben dogodek nista in ne moreta biti enoznačna in enopomenska, ima tudi ta kip več pomenov. Treba ga je brati na vsaj treh nivojih. Prvi je odnos kipa z javnostjo oziroma prostorom, kjer stoji; drugi nivo je osebni, intimen odnos med kipom in gledalcem, kajti kip je ravno še zadosti majhen in zelo natančno izdelan, da lahko zelo hitro z njim vzpostavimo osebni stik; tretji pa je osebni odnos med kipom in umetnikom.«⁴⁶

OBLIKOVNA ANALIZA

Plastika je izredno statična. Roke ima skrčene za hrbet. Z nogami trdno stoji na podlagi v rahlo razkoračeni stoji. Površina plastike je slikovita, saj ni v celoti zglajena. Plašč, ki ga ima figura na sebi, je naguban z rahlim reliefom, trebušček pa je prekrit z okroglimi biseri. Površina na glavi in nogah je sicer zglajena, ampak slikovito funkcionirata s plaščem in biseri.

PROSTORSKA UMESTITEV SPOMENIKA

»Mirku Bratuši je zelo pomemben prostor, v katerega je njegov kip umeščen, in vedno išče tako formalne kot vsebinske povezave med njima. Ta kip, čeprav nič ne vidi in ga nič ne zanima, potrebuje ne samo subjekt, ki ga gleda, ampak tudi objekt, v katerega sam zre. Mirko je pri tem izbral stavbo fakultete, ki bi prav tako morala biti antipod tej podobi. Fakulteta je namreč sedež modrosti, kritičnega razmišljanja in delavnosti.«⁴⁷

⁴⁶ Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo, <http://www.suzd.si/bilten/arhiv/bilten-suzd-8-2010/74-predstavitve/219-ob-odkritju-kipa-izr-prof-mirka-bratue-pred-pedagoko-fakulteto-v-ljubljani>, stanje 10. 3. 2012.

⁴⁷ Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo, <http://www.suzd.si/bilten/arhiv/bilten-suzd-8-2010/74-predstavitve/219-ob-odkritju-kipa-izr-prof-mirka-bratue-pred-pedagoko-fakulteto-v-ljubljani>, stanje 10. 3. 2012.

6.2.15 Spomenik ženskemu pogumu

Ljubljana, 2010

KIPARKA: Dragica Čadež

VELIKOST: V x Š x D: 2 m x 0,8 m x 0,8 m

NAROČNIK: Mestna občina Ljubljana

NAMEN POSTAVITVE: V kiparsko delo je vklesan zapis: »Vztrajnim in pogumnim ženskam, ki so v množičnih demonstracijah 21. junija 1943 zahtevale osvoboditev tisočih internirancev iz fašističnih taborišč«.

VSEBINSKA ANALIZA

Kiparska skupina govori o zgodovinskem dogodku. Leta 1943 so se v Ljubljani odvijale množične demonstracije žensk, ki so zahtevale osvoboditev tisočih internirancev iz fašističnih taborišč. V bližini tega spomenika je nekoč že stal spomenik s podobno sporočilnostjo. Morali so ga odstraniti, saj je bil postavljen zaradi napačnih motivov in tako je bila njegova sporočilnost neresnična. Da pa se te množične demonstracije iz obdobja fašizma ne bi izbrisale iz spomina, je bilo primerno postaviti nov spomenik, ki nas bo opominjal na takratno močno delovanje žensk. In to je opravilo delo Dragice Čadež. Veliko sporočilnost ima že dejstvo, da je spomenik izdelala ženska in s tem razbila tradicijo moške kiparske prevlade v javnem prostoru. Prejšnji spomenik trenutno obnovljen stoji v skladišču restavratorskega centra. Spomenik je bil obnovljen z

namenom, da bo ponovno postavljen na mestu, na katerem je stal. Spremenili so napis in roki, ki je s prstom kazala v smeri škofije, so zbrusili prst do te mere, da je ostala le pest.⁴⁸

OBLIKOVNA ANALIZA

Edinstvene poteze motorne žage so ustvarile brazdasto površino. Ženske figure so stilizirane, brez podrobneje nakazanih ženskih atributov, razmejene le na trup in glavo. Kompozicija je izrazito vertikalna, saj figure spominjajo na drevesa. Ob vertikalni se pojavlja tudi krožna kompozicija, v kateri so postavljena telesa. Vse posamezne figure s svojo krožno postavitvijo ustvarjajo notranji prazen prostor, ki postane del plastike. Spodaj so širše in se z višanjem vedno bolj ožijo. *»Močna kiparska lesena gmota je pri njej razdrobljena in razbita z zarezi v vse smeri, ki v sam kip vnesejo grafizem in s tem povečajo zanimivost samega branja dela«.*⁴⁹ Pri kipih Čadeževe je razvidno, da oblikuje s tehniko odvzemanja. Prvotna lesena različica te plastike je bila dodatno obdelana s tehniko žganja, tako da je lesu spremenila barvo. S tem vpliva na grafičnost in ekspresivnost plastike. Spomenik je statičen, le njegova površina je izrazito dinamična.

Podstavek je kamnit in v višino meri 20 cm, le toliko, da ga povzdigne nad višino opazovalca. Širina in dolžina sta enakih mer, in sicer en meter. Na podstavku je v spominsko ploščo vlit zapis: *»Vztrajnim in pogumnim ženskam, ki so v množičnih demonstracijah 21. junija 1943 zahtevale osvoboditev tisočih internirancev iz fašističnih taborišč.«*

PROSTORSKA UMESTITEV SPOMENIKA

Spomenik je postavljen pred stolno cerkvijo v Ljubljani. Vsaka figura je obrnjena v svojo smer. Naročilo je bilo izdelano posebej za to lokacijo in v ta namen. Tako je kiparka lahko prilagodila svoje delo do te mere, da je spomenik primerno umeščen v okolje. Je bolj ali manj neopazen, saj se njegova pomembnost izgubi v množici stojnic ljubljanske tržnice.

⁴⁸ Jože Bartolj, <http://blog.ognjisce.si/joze/2010/07/07/pranger>, stanje 25. 2. 2012.

⁴⁹ TS Media, http://www.siol.net/kultura/novice/2011/10/tri_figure_dragice_cadez.aspx, stanje 25. 2. 2012.

6.2.16 Pesem o zemlji/Der Abschied (prevod: »slovo«)

Ljubljana, 2011

KIPAR: Bojan Kunaver

MATERIAL: bron

VELIKOST: V x Š x D: 1,8 m x 1 m x 1 m

NAROČNIK: Podatka o naročniku nismo uspeli pridobiti.

NAMEN POSTAVITVE: v spomin avstrijskemu skladatelju Gustavu Mahlerju.

VSEBINSKA ANALIZA

Kiparsko delo govori o zgodovinski osebnosti. Gustav Mahler je bil avstrijski skladatelj, ki je eno leto deloval v Sloveniji. V letih 1881 in 1882 je bil zaposlen kot dirigent v ljubljanskem Deželnem gledališču.⁵⁰

Kipar pravi, da naj bi imel ob ustvarjanju kipa v glavi predvsem življenje Gustava Mahlerja. V članku je bil na kratko opisan kot *»človek majhne rasti, a duhovni vizionar«*.⁵¹

»Danes velja Mahler za enega najpomembnejših poznoromantičnih skladateljev. Njegov

⁵⁰ Wikipedia, http://sl.wikipedia.org/wiki/Gustav_Mahler, stanje 5. 4. 2012.

⁵¹ MMC RTV Slovenija, <http://www.rtvlo.si/kultura/glasba/v-ljubljani-odkrit-kip-avstrijskega-skladatelja-mahlerja-duhovnega-vizionarja-majhne-rasti/261060>, 25. 3. 2012.

opus šteje pretežno simfonična in vokalna dela, pri katerih je oblikovno črpal iz tradicije, harmonsko pa že nakazal ekspresionizem in sodobno glasbo, ki je sledila s t. i. drugo dunajsko šolo»⁵²

OBLIKOVNA ANALIZA

Figura je upodobljena celopostavno. Spomenik je statičen, čeprav je portretiranec upodobljen v rahlem koraku. Statičen je zato, ker je ujet v trenutku zaradi kiparjevega oblikovanja. Celotna spodnja polovica nog je ujeta v materijo in to daje vtis nepremičnosti. Rahla dinamika je ustvarjena s pokrčenim kolenom in skrčeno roko, ki pa je še zmeraj pritrjena na trup. Znotraj plašča je komponiran inštrument, na katerega upodobljenec igra s svojo levo roko. Kompozicija spomenika je vertikalna, saj je celotno telo zajeto znotraj ene vertikalne oblike. Udi ne odstopajo, ampak so vsi spojeni v eno celoto. Figura je postavljena v rahlo sključeni drži, kot da je upodobljenec utrujen. Njegov obraz izraža razmišljanje ali spominjanje na nekaj. S pogledom je zazrt v neznano točko pred seboj. Upodobljenec je oblečen v dolg plašč. Površina plašča je dinamično nagubana in s tem daje spomeniku svojo površinsko slikovitost. Zglajene so le dlani, medtem ko je obraz modeliran zgubano, kot da bi umetnik želel s to gesto poudariti pomembnost dlani za njegovo delovanje. Obrazni deli so modelirani detajlno. Zajete so vse obrazne karakteristike portretiranca. Spodnji neobdelan del plastike se postopno spreminja v figuro in ji daje svojo obliko. Bolj kot se bližamo vrhu spomenika in s tem glavi upodobljenega, več detajlov lahko zaznamo. Način oblikovanja tako daje vtis, da želi figura sestopiti iz gmote, ki jo objema, ampak ji to ne bo uspelo.

PROSTORSKA UMEŠČITEV SPOMENIKA

K prostorski umeščeniosti dosti pripomore podstavek, ki s svojo velikostjo (0,2 m x 2 m x 3,5 m) naredi spomenik pomembnejši in opaznejši. Portretiranec je frontalno obrnjen proti strugi reke Ljubljanice in opazuje mimoidoče. Takoj ob njem se nahaja gostišče, katerega terasa je s stopniščem povezana s spomenikom. Na podstavku je precej zapisov o donatorjih in tako je dostopnost z vseh strani pomembna.

⁵² Tsmedia,

http://www.siol.net/kultura/novice/2011/07/na_ljubljanskem_dvornem_trgu_odkrit_spomenik_gustavu_mahlerju.aspx, stanje 25. 3. 2012.

6.2.17 Spomenik v spomin na dr. Zorana Kržišnika

Ljubljana, 2011

KIPAR: Matjaž Počivavšek

MATERIAL: železo in bron

VELIKOST: V x Š x D = 2,20 m x 2 m x 2 m

NAROČNIK: Spomenik je nastal na pobudo umetniškega sveta MGLC, naročnik in plačnik pa je bila Mestna občina Ljubljana.

NAMEN POSTAVITVE: v spomin dr. Zoranu Kržišniku.

VSEBINSKA ANALIZA

Dr. Zoran Kržišnik je bil ustanovitelj ljubljanskega grafičnega bienala in Mednarodnega grafičnega likovnega centra. Na spomeniku je zapisano: *»Dr. Zoranu Kržišniku (1920–2008) za zasluženo vodenje ljubljanskega grafičnega bienala in Mednarodnega grafičnega likovnega centra, s katerima je slovenski in grafični umetnosti postavil najvišja merila in njun ogled razširil po vsem svetu.«*

OBLIKOVNA ANALIZA

Kar je posebnega na tej plastiki, je to, da je kljub spomeniški namembnosti njena oblika abstraktna. Ravno tega je v slovenskem prostoru občutno premalo. Zanimivo je, da je umetnik združil dva materiala, železo in bron. Oba se različno odzivata na naravne dejavnike. Avtor je ob odkritju zapisal nekaj besed: *»/.../ ker se je naročnik strinjal z idejo, da to naj ne bi bila le nema ilustracija spomina, ampak bi se s svojim življenjem drugačnosti vpisovala v odsotnost po načelu življenje prinaša smrt in se v smrti ohranja.«*⁵³ Spomenik ima več pogledov in z vsake strani deluje drugače. Izkazuje svojo slikovito tridimenzionalnost in z druge strani ploskovitost, ki daje občutek, da je plastika dvodimenzionalna. Tako se kipar poigrava z dojetjem gledalca na zelo izviren način. Površina je na večjem delu spomenika zglajena in deluje industrijsko. *»Počivavškova težnja k monumentalnosti je v javnem prostoru skorajda stalnica, predvsem kadar so dela izdelana iz železa. /.../ Počivavšek s spoštovanjem do materije in z minimalnimi posegi potencira likovno težo in jo hkrati v taljivem oziroma oblikovnem smislu kroti. Vsa njegova dela so zanimiva za branje tako z distance kot od blizu, saj kipar poleg lastnega modeliranega odtisa v materialu izpostavlja tudi teksturo samega materiala, gline, voska, železa ali brona.«*⁵⁴

PROSTORSKA UMESTITEV SPOMENIKA

V spletnem članku je zapisano: *»Njegova skulptura je intimna in se skorajda nemo vključuje v prostor, v katerem gledalca vznemirja in hkrati ne moti in daje občutek, da je tam že od nekdaj.«* Ta obrazložitev se zdi popolna, saj plastika deluje monumentalno in se popolnoma sklada s prostorom. Njena drugačnost se sklada s prostorom, v katerega je umeščena, saj se v Tivolskem gradu nahaja grafična delavnica in galerijski prostori.

⁵³ TS Media, http://www.siol.net/kultura/novice/2011/09/spomenik_pred_tivolskim_gradom.aspx, stanje 12. 2. 2012.

⁵⁴ TS Media, http://www.siol.net/kultura/novice/2011/09/spomenik_pred_tivolskim_gradom.aspx, stanje 12. 2. 2012.

6.2.18 Ugrabitev Evrope

Ljubljana, 2011

KIPAR: Mik Simčič

MATERIAL: bron, steklo, granit

VELIKOST: V x Š x D: 11,5 m x 3 m x 3 m (skupaj s podstavkom)

NAROČNIK: SKAI CENTER d. o. o.

NAMEN POSTAVITVE: dopolnitev k urbani ureditvi okolja.

VSEBINSKA ANALIZA

Plastika temelji na mitološki zgodbi. Mit je v kratkem sestavku zapisan tudi na podstavku plastike: *»Evropa, hči feničanskega kralja, lepotica bele žametne polti, se je kopala ob morju, ko jo je opazil Zevs. Spremenjen v bika z zlatimi rogovi se ji je približal, da bi jo zavedel. Dekle je skočilo nanj in izginila sta v valovih. Njeni štirje bratje so jo iskali vse življenje in na svojih poteh ustanavljali kolonije. V spomin na Evropo, ki je prišla iz daljne Francije in odšla v neznani svet, so po njej v antiki poimenovali enega od štirih delov sveta«.* V umetnostni zgodovini je najbolj pogost

način uprizoritve v momentu, ko se Evropa in Zevs v podobi bika prebijata skozi morske valove. Evropa se z vso močjo drži bikovih rogov.⁵⁵

Plastika spada v skupino zbirke umetniških del nakupovalnega središča BTC. Na uradni strani nakupovalnega centra je o zbirki zapisano naslednje: *»BTC že več kot 25 let načrtno zbira umetniške slike, plastike in druge eksponate kulturne vrednosti, Da bi umetnost približali čim širšemu krogu ljudi ter obiskovalce BTC City Ljubljana osveščali o širšem pomenu razvoja kulture in umetnosti, smo nekaj umetnin, predvsem skulptur, postavili na različne lokacije znotraj območja BTC City Ljubljana.«*⁵⁶

OBLIKOVNA ANALIZA

Umetnik je bika opisal takole: *»Je silovit, neustrašen in strasten. Kljub temu da je bojevnik, njegovo srce trepetava in v očesu se zalesketa rdeča solza.«* Figura ima poudarjene ženske attribute. Stoji v rahlem kontrapostu. Z nogama se v nenaravni poziciji oklepa bika. Zgornjih okončin nima izoblikovanih in prav tako je brez stopal. S tem je poudarjena njena nemoč. Površina plastike je dinamična. Nazorno so vidne poteze umetnikovega oblikovanja. Zaradi vidnih površinskih struktur je zaznati, da je uporabljal različne pripomočke.

Podstavek je sestavljen iz dveh delov. V stiku s tlemi je granitni kvader, na katerem je zapisan naslov dela in opis mitološke zgodbe. Na granitnemu kvadru je simetrična steklena kompozicija, ki dviga plastiko 9 metrov visoko v zrak.

PROSTORSKA UMESTITEV SPOMENIKA

Plastika se ujema z okolico, v kateri stoji. Njena višina se izgubi med stolpnici, a hkrati izstopa zaradi svojega nenavadnega podstavka. Mitološka zgodba se navezuje na celino Evropo, posledično tudi na Evropsko unijo in Slovenijo. Evropo na biku so komično povezali tudi s Slovenijo na psu, ki odraža današnje dogajanje v državi. Ta povezava je ustrezna, saj plastika stoji v centru nakupovalnega središča in s tem ustvarja še večjo ironijo.

⁵⁵ Hall, J. (1996). Hall's Dictionary of Subjects & Symbols. Cambridge: Printed in England by The University Press.

⁵⁶ BTC d.d., <http://eko-btc.si/ekobtc/clanki/217/Skulptura%20C2%BBEvropa%20na%20biku%20AB%20pred%20Kristalno%20pala%208Do/>, stanje 16. 1. 2012.

7 ZAKLJUČEK

Znotraj analize se bomo sprva osredotočili na število postavljenih plastik v posameznem mestu, iz česar bo razvidno razlika v številu postavljenih plastik v tem časovnem obdobju.

Naslednja točka analize obravnava namembnost javne plastike. Za javne plastike, ki služijo kot spomin na zgodovinsko osebo ali dogodek, bomo uporabljali besedo »spomenik«, za javne plastike, ki nimajo spominske vrednosti, bomo uporabljali izraz »skulptura«. S temi podatki bomo prikazali, ali je večina javnih plastik spominske vrednosti ali pa gre zgolj za skulpturo, ki prikazuje umetniško gibanje znotraj časa, v katerem je bila odkrita. Sporočilnost tovrstnih plastik v veliki večini dopušča gledalcu svobodo interpretacije, medtem ko spominska plastika v naprej določi sporočilnost. Nato bomo odkritja javnih plastik časovno opredelili. Obdobje med letoma 1991 in 2011 bomo razdelili na prvo desetletje (1991–2001) in drugo desetletje (2001–2011). S tem bomo pokazali, znotraj katerega obdobja se je postavljalo več javnih plastik ter kakšna zvrst plastik je prevladovala v katerem obdobju (spomeniki ali skulpture). Analiza bo zajemala tudi material javnih plastik in material podstavka, na katerem plastika stoji. Iz tega bo možno razbrati, za kakšno vrsto materiala se v večini odločajo kiparji in naročniki ter zakaj ravno ta material.

Eden izmed pomembnejših faktorjev analize je, koliko izmed teh javnih plastik je bilo na lokaciji postavljenih preko javnega razpisa. Ugotavljali smo, ali je posamezna plastika nastala preko zaprtega ali odprtega javnega razpisa ali pa brez njega. Zaprt javni razpis pomeni, da je bila k sodelovanju povabljeni le določena skupina ljudi (npr. izbrani kiparji, samo študentje ...), medtem ko odprt javni razpis omogoča prijavo na razpis komurkoli (možne so določene omejitve, npr. strokovni naziv). Izbira javnih plastik preko javnega natečaja omogoča naročniku večjo izbiro, saj vsak kipar določeno temo dojema na svoj način in tako so tudi končni izdelki različni. Hkrati pa je javni razpis tudi najbolj demokratičen način izbiranja javnih plastik, saj omogoča širšemu krogu ljudi, da sodelujejo znotraj razpisov, čeprav se ta demokratičnost znotraj zaprtih javnih razpisov precej zmanjša. Potrebno je poudariti, da dejstvo, ali je bilo delo izbrano

na podlagi javnega razpisa ali ne, ne govori o kvaliteti posameznega dela. Mnoga dela, predvsem v Ljubljani, ki so bila postavljena brez razpisanega natečaja, so zelo kvalitetna in na odličen način kreirajo podobo Ljubljane in s tem Slovenije.

Prva postavka je torej število odkritih javnih plastik. V Mariboru je bilo v tem obdobju odkritih pet javnih plastik. V istem obdobju jih je bilo v Ljubljani odkritih osemnajst. Od teh sta dve skupini. Ena zajema tri plastike, druga šest. Razlika v številu je precejšnja. Potrebno je upoštevati, da je Ljubljana (163,8 km²) po površini štirikrat večja od Maribora (37,6 km²).⁵⁷ Kljub temu da je število javnih plastik v Mariboru precej manjše kot v Ljubljani, je razmerje glede na površino mest zelo primerljivo. Z aspekta namembnosti javnih plastik v Mariboru so štiri plastike spomeniki, skulptura je ena sama, kar pomeni, da je približno 80 % spomenikov in 20 % skulptur. V Ljubljani je to razmerje drugačno. Od osemnajstih plastik je devet spomenikov (50 %) in devet skulptur (50 %). V hipotezah diplomskega dela je bilo zapisano, da je znotraj obeh mest postavljenih več spomenikov kot skulptur. To hipotezo lahko za Ljubljano zavrnemo, saj je število skulptur enako številu spomenikov. Za Maribor pa je bila predpostavka pravilna. Te številke je smiselno primerjati s časovno umestitvijo. V Ljubljani so bile v prvem desetletju odkrite tri javne plastike, v drugem pa petnajst. Večina skulptur je bila v Ljubljani odkrita v drugem desetletju. V prvem desetletju je bilo razmerje med številom postavljenih spomenikov in skulptur 2:1. V naslednjem desetletju se je razmerje obrnilo, odkritih je bilo sedem spomenikov in osem skulptur. V Mariboru sta bili v prvem desetletju odkriti dve plastiki, v drugem pa tri. Obe plastiki iz prvega desetletja sta spomenika. Ob eni skulpturi sta bila v drugem desetletju odkrita še dva spomenika. V Ljubljani opazimo, da se je število skulptur glede na spomenike izenačilo, česar nismo predvideli. To je pozitivno, saj je sodobne javne umetnosti premalo in tako prebivalci in turisti nimajo možnosti, da bi se z njo seznanili. Maribor na tem področju še nekoliko zaostaja, saj v prvem desetletju ni bila odkrita niti ena skulptura, v drugem desetletju pa ena sama.

⁵⁷ Statistični urad Republike Slovenije, http://www.stat.si/krajevnaimena/pregledi_naselja_najvecja_prebivalci.asp?tlst=off&txtIme=MARIBOR&selNacin=celo&selTip=naselja&ID=2620, stanje 15. 5. 2012.

Izpostaviti je potrebno enega izmed ljubljanskih spomenikov, spomenik dr. Zoranu Kržišniku (kipar Matjaž Počivavšek, 2011). V nobenem pogledu ne spominja na klasičen spomenik. V njem se ne pojavlja figuralika, niti nič, kar bi spominjalo nanjo. Gre za minimalistično konstrukcijo. Ob pogledu na to plastiko se ne zaveš, da gre za spomenik. Do te ugotovitve prideš šele po prebranem zapisu na spominski plošči. Z oblikovnega stališča bi ga bilo bolj smiselno uvrščati med skulpture, med spomeniki pa gre za nepričakovano unikatnost, ki močno spremeni monotonost spomeniške umetnosti. Vse razen ene obravnavane plastike so odlite v bron. Bron se že več tisočletji uporablja znotraj kiparstva tako za javne kot ostale plastike. Bron zelo dobro prenaša zunanje vplive in je obstojen v vseh vremenskih razmerah. Ugoden za uporabo je tudi zaradi livnosti, dobro se prilagaja kalupom. Pri bronastih plastikah gre navadno za odlitke prvotne materije (les, glina ...). Dobro ohranja značilnosti osnovnega materiala. Odličen primer je plastika Dragice Lapajne »*Spomenik ženskemu pogumu*«, kjer so nazorno vidne zareze motorne žage, ki so predhodno nastajale v lesu. Ena zgoraj omenjenih plastik ni odlita v bron, ampak je iz lesa. Tak primer je plastika »*Last touch*«, gre za delo Dragice Lapajne. Les kot osnovni material je v javni plastiki redko uporabljen, saj je njegova odpornost zelo slaba. Hitro se uniči, če pa želimo podaljšati njegov obstoj, ga je potrebno pogosto obnavljati. Do večjih razlik pri uporabi materiala prihaja pri podstavkih. Ti so v večini kamniti ali odliti v beton. Spet drugi so kar nadaljevanje bronaste plastike in so odliti v enem kosu. V tem primeru se podstavek od plastike loči po načinu oblikovanja (po navadi je oblika bolj industrijska in ni plod kiparjevega oblikovanja). Znotraj obravnavanih primerov med podstavki izstopa primer Putrihovega spomenika »*Generalu Rudolfu Maistru*«. Podstavek je v osnovi iz marmorja, ampak je njegova površina obložena z odbojnim steklom, ki se v ozadju pojavlja tudi na stavbi. S tem se spomenik zelo dobro vključi v okolico. Pojavljajo se tudi podstavki, ki so oblikovani kot podaljšek infrastrukture. Takšna primera sta spomenik »*Knezu Koclju*« in skulptura »*Prometej*«. Tukaj gre za kombiniranje infrastrukture in javne plastike in ne arhitekturne plastike. Izpostaviti je potrebno tudi edino plastiko pri nas, ki je postavljena popolnoma prez podstavka, neposredno na travnato površino. Tak primer je »*Spomenik protestantskim piscem in tiskarjem*«.

Ena izmed pomembnejših postavk je bila iskanje podatkov o tem, ali je plastika nastala preko javnega razpisa ali brez njega. V Mariboru je postavljenih pet plastik, od teh je le ena nastala preko javnega razpisa (spomenik »Antonu Martinu Slomšku«). Vse ostale plastike so nastale brez natečaja. Plastike, ki niso nastale z javnim razpisom, so podarili umetniki sami ali pa jih je naročnik osebno najel za določeno delo. V Ljubljani je razmerje med plastikami, postavljenimi z javnim razpisom, in tistimi, ki so nastale brez njega, drugačno kot v Mariboru. Od osemnajstih plastik jih je bilo šest postavljenih z razpisanim javnim natečajem, ostalih dvanajst pa brez. Če številke pretvorimo v odstotke, vidimo, da je v Mariboru nastalo 20 % javnih plastik z javnim razpisom, 80 % pa brez njega. V Ljubljani je rezultat nekoliko drugačen, 34 % javnih plastik je nastalo z javnim razpisom, 66 % pa brez njega. V obeh mestih vidimo, da še vedno prevladuje število javnih plastik, ki so bile postavljene brez javnih razpisov, čeprav je v Ljubljani nekoliko več takšnih, ki so bile postavljene z njim. Če združimo skupaj vse plastike v obeh mestih, je 30 % plastik nastalo z javnim razpisom, 70 % pa brez njega. Razpisi se med seboj tudi ločijo na zaprte in odprte. Pri zaprtih razpisih so določena merila, ki jih mora posameznik izpolnjevati, ko se prijavi na razpis. Če ne izpolnjuje določenih kriterijev, se razpisa ne more udeležiti. Če gre za odprt razpis, se lahko nanj prijavi kdorkoli. Pri vseh obravnavanih plastikah, ki so bile postavljene z javnim razpisom, je šlo za zaprt javni razpis. Zanimivo dogajanje glede postavitve javne plastike je potekalo ob postavitvi spomenika generalu Rudolfu Maistru v Ljubljani. Konjenik naj bi bil postavljen ob 80-letnici proglasa generala Rudolfa Maistra kot stalnega poveljnika (leto 1917). Leta 1918 je ubranil Maribor pred nemško nadvlado. Ob tem dogodku je želelo Društvo Generala Maistra ovekovečiti njegovo delovanje s postavitvijo javnega spomenika pred ministrstvom za obrambo v Ljubljani. Razpisan je bil javni natečaj, v katerega je bilo povabljenih nekaj slovenskih kiparjev. Najpomembnejša med njimi sta bila Jakov Brdar in Boštjan Putrih. Na natečaju je zmagal Brdar, ampak se je pri naročilu zapletlo in Brdar ni uspel izdelati spomenika. Društvo se je odločilo, da za delo najame Putriha, ki se je na natečaju uvrstil na drugo mesto. Tako sedaj stoji pred ministrstvom za obrambo njegovo delo, ki je bilo odkrito leta 1997. Dve leti kasneje, leta 1999, so postavili tudi Brdarjev spomenik, ki stoji nasproti železniške postaje v Ljubljani. Na nek način sta oba spomenika nastala z javnim razpisom in hkrati tudi brez njega. Zanimivo

je, da sedaj stojita dve deli, ki sta rezultat istega razpisa. Kljub temu da je delo, ki je na natečaju zasedlo drugo mesto, bilo postavljeno na prvotno zamišljeni lokaciji, sedaj delo Brdarja zavzema lokacijo, ki je na očeh vsakomur, ki pride v Ljubljano. Njegova lokacija je vidna in precej bolj obljudena kot Putrihova.

Tudi »*spomenik Ivanu Hribarju*« (kipar Mirsad Begič) je nastal preko zaprtega javnega natečaja. K sodelovanju so bili povabljeni trije priznani slovenski akademski kiparji: Mirsad Begić, Jakov Brdar in Frlic Metod.⁵⁸

Z javnim razpisom je prav tako nastalo delo »*Spomenik slovenskim protestantskim piscem*« (kipar Lujo Vodopivec). Tudi ta razpis je bil zaprtega tipa. K sodelovanju do povabili tri slovenske akademske kiparje. Ob zmagovalnem sta v natečaju sodelovala še Matjaž Počivavšek in Primož Pugelj.⁵⁹

Naslednje delo, ki je nastalo s pomočjo javnega razpisa, se razlikuje od ostalih. K razpisu zaprtega tipa so bile povabljene samo ženske, štiri vrhunske akademske kiparke različnih generacij: Dragica Lapajne, Mojca Smerdu, Saba Skaberne in Polona Demšar. Izbrano je bilo delo Dragice Čadež »*Spomenik ženskemu trpljenju*«. »*Deklica z rastočo knjigo*« (kipar Jernej Mali) je nastala z internim natečajem likovne akademije Ljubljana. Nismo uspeli izslediti verodostojnega podatka o tem, kaj bi naj pomenil interni natečaj likovne akademije, ampak iz zapisanega gre ponovno za zaprti tip natečaja.⁶⁰

⁵⁸ Mestna občina Ljubljana, <http://www.ljubljana.si/si/zivljenje-v-ljubljani/v-srediscu/69099/detail.html>, stanje 17. 5. 2012.

⁵⁹ Mestna občina Ljubljana, <http://www.ljubljana.si/si/zivljenje-v-ljubljani/v-srediscu/69903/detail.html>, stanje 17. 5. 2012.

⁶⁰ Mestna občina Ljubljana, <http://www.ljubljana.si/si/medijsko-sredisce/obvestila/68607/detail.html>, stanje 17. 5. 2012.

8 LITERATURA

- Bernik, S. (ur.) (1979). Leksikon: likovna umetnost. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Boljka, J. (1986). Animals. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Brdar, J. (1997). Pridiga ptičem. Ljubljana: Moderna galerija.
- Brdar, J. (2000). Jakov Brdar: Monografija. Piran: Obalne galerije.
- Clarke, M. (2001). The Concise Oxford Dictionary of Art Terms. New York: Oxford University Press Inc.
- Čopič, Š. (2000). Javni spomeniki v slovenskem kiparstvu prve polovice 20.stoletja. Ljubljana: Moderna galerija.
- Hall, J. (1996). Hall's Dictionary of Subjects & Symbols. Cambridge: Printed in England by The University Press.
- Kočica, J., Kokot, S. in Strakar, A. (ur.) (2007). Gliptoteka: razvojna možnost kiparstva v Ljubljani. Ljubljana: Zavod za kiparstvo.
- Kržišnik, Z. (1975). Drago Tršar. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Masaccio Salmi, M. (1953). Masaccio: la Capella Brancaccia Firenze. Milano: Amilcare Pizzi.
- Menaše, L. (1971). Evropski umetnostno zgodovinski leksikon: bibliografski, biografski, ikonografski, kronološki, realni, terminološki in topografski priročnik likovne umetnosti zahoda v 9000 geslih. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Moderna galerija Ljubljana. (2000). Izbrana dela slovenskih avtorjev iz zbirk Moderne galerije: 1950–2000: stalna postavitev = Selected works of Slovene – artists from the Museum of Modern Art collections: 1950–2000: permanent display. Ljubljana: Moderna galerija.
- Sosič, S. in Čadež Lapajne, D. (2010). Dragica Čadež: Zgodba o drevesu. Kostanjevica na Krki: Galerija Božidar Jakac.
- Strakar, A. (2010). Ekonomsko vrednotenje umetniških dogodkov: umetnost med trgov in državo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Žitko, S. (1996). Po sledih časa: spomeniki v Sloveniji 1800-1914. Ljubljana: Debora.

ČASOPISNI ČLANKI

- Cundrič, J. (30. 9. 1991). Spomenik, ki ga je postavila narodna hvaležnost. Večer, 227, str.2.
- Cundrič, J. (26. 9. 1991). Slavnostna Slomškova nedelja. Večer, 224, str.6.
- Cundrič, J. (30. 9. 1991). Poravnani dolgi velikemu Slovincu. Večer, 227, str.1.
- Černe, U. (7. 9. 1991). Odkrili bodo spomenik Slomšku. Večer, 208, str.12.
- P.S. (22. 5. 1991). V nedeljo odkritje Slomškovega spomenika. Večer, 117, str.14.
- Pičenko, S. (27. 5. 1991). Spoštujte svoj jezik. Večer, 121, str.2.
- Skalicky, B. (29. 6. 1994). Konj bo vsem na očeh. Večer, 148, str. 8.
- Škerjanc, T. (22. 10. 2011). Šri Činmojev kip tudi v Mariboru. Večer, 252, str.17.

INTERNETNI VIRI

- Dnevnik d.d., http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/1042288529, stanje 12.10. 2011.
- Ppmol, <http://www.ppmol.org/urbanizem5/doc/eseji/esej2.pdf>, stanje 14. 10. 2011.
- ZRC SAZU, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=skulptura&hs=1, stanje 14. 10. 2012.
- ZRC SAZU, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=javnost&hs=1, stanje 14. 10. 2012.
- ZRC SAZU, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=umetnost&hs=1, stanje 14.10. 2012.
- TS Media, http://www.siol.net/kultura/novice/2011/10/dva_konjeniska_spomenika.aspx, stanje 3. 11. 2011.
- MMC RTV Slovenija, <http://tvslo.si/predvajaj/kiparjenje-casa/ava2.28618322/>, stanje 21. 9. 2011.
- MMC RTV Slovenija, <http://www.rtv-slo.si/kultura/film/o-spomenikih-ki-kraljujejo-nad-mestom/158209>, stanje 3.11. 2011.
- RKC, http://www.rkc.si/slomsek/muzej_likovno.html, stanje 27. 2. 2012.
- Wikipedia, <http://sl.wikipedia.org/wiki/Velikomoravska>, stanje 8. 11. 2011.

- Javni zavod Maribor, <http://www.zivljenjenadotik.si/danes/info/prikaz/article/postavitev-skulpture-poslednji-dotik-dragice-cadez-nagovor-in-video/>, stanje 12. 1. 2012.
- Javni zavod Maribor, <http://www.zivljenjenadotik.si/danes/info/prikaz/article/postavitev-skulpture-poslednji-dotik-dragice-cadez-nagovor-in-video/>, stanje 12. 1. 2012.
- MMC RTV Slovenija, <http://www.rtvlo.si/kultura/razstave/kako-se-je-rudolf-maister-boril-za-severno-mejo/216513>, stanje 6. 1. 2012.
- TS Media, http://www.siol.net/kultura/novice/2011/10/dva_konjeniska_spmenika.aspx, stanje 3. 11. 2011.
- Delo, d.d., <http://www.delo.si/kultura/dediscina/general-maister-v-diseci-druzbi-prodajaln-bureka.html>, stanje 18. 3. 2012.
- Mladina, <http://www.mladina.si/93780/sonce-in-jezik-zemlje/>, stanje 18. 3. 2012.
- airBaletrina, <http://www.airbeletrina.si/component/content/article/74-arhiv/620-james-joyce-arlaibach-ay-shital>, stanje 18. 3. 2012.
- BTC d.d., <http://eko-btc.si/ekobtc/clanki/217/Skulptura%20%C2%BBEvropa%20na%20biku%C2%AB%20pred%20Kristalno%20pala%C4%8Do/>, stanje 16. 1. 2012.
- Dnevnik d.d., http://www.dnevnik.si/nedeljski_dnevnik/aktualno/1042365532, stanje 5. 4. 2012.
- MMC RTV Slovenija, <http://tvsllo.si/predvajaj/mirsad-begic-in-jakov-brdar-dokumentarna/ava2.120199858/>, stanje 17. 2. 2012.
- MU MOL, <http://www.ljubljanasvetovnaprestolnicaknjige.si/v-srediscu/?stran=3>, stanje 17. 2. 2012.
- Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo, <http://www.suzd.si/bilten/arhiv/bilten-suzd-8-2010/74-predstavitve/219-ob-odkritju-kipa-izr-prof-mirka-bratue-pred-pedagoko-fakulteto-v-ljubljani>, stanje 10. 3. 2012.
- Jože Bartolj, <http://blog.ognjisce.si/joze/2010/07/07/pranger>, stanje 25. 2. 2012.
- TS Media, http://www.siol.net/kultura/novice/2011/10/tri_figure_dragice_cadez.aspx, stanje 25. 2. 2012.
- Wikipedia, http://sl.wikipedia.org/wiki/Gustav_Mahler, stanje 5. 4. 2012.

- TS Media, http://www.siol.net/kultura/novice/2011/07/na_ljubljanskem_dvornem_trgu_odkrit_spo_menik_gustavu_mahlerju.aspx, stanje 25. 3. 2012.
- MMC RTV Slovenija, <http://www.rtv slo.si/kultura/glasba/v-ljubljani-odkrit-kip-avstrijskega-skladatelja-mahlerja-duhovnega-vizionarja-majhne-rasti/261060>, 25. 3. 2012.
- Državni svet RS, http://www.ds-rs.si/?q=civilna_druzba/rastoca_knjiga/deklica, stanje 5. 3. 2012.
- Večer d.d., <http://web.vecer.com/portali/vecer/v1/default.asp?kaj=3&id=2009070205447598>, stanje 28. 2. 2012.
- Mestna občina Ljubljana, <http://www.ljubljana.si/si/zivljenje-v-ljubljani/v-srediscu/69099/detail.html>, stanje 17. 5. 2012.
- Mestna občina Ljubljana, <http://www.ljubljana.si/si/zivljenje-v-ljubljani/v-srediscu/69903/detail.html>, stanje 17. 5. 2012.
- Mestna občina Ljubljana, <http://www.ljubljana.si/si/medijsko-sredisce/obvestila/68607/detail.html>, stanje 17. 5. 2012.
- Mestna občina Ljubljana, <http://www.ljubljana.si/si/mol/novice/67926/detail.html>, stanje 17. 5. 2012.
- Moderna galerija Ljubljana, <http://razume.mg-lj.si/artist.php?id=686&idfoto=29381/>, stanje 28. 5. 2012.
- STA, <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=651140>, stanje 12. 5. 2012.
- Sri Cinmoy, <http://www.srichinmoy.org/index.html>, stanje 22. 5. 2012.

9 PRILOGE

A. Priloga 1

ŠT	KIPAR	NASLOV DELA	KRAJ	LETO
1.	Marjan Drev	spomenik Antonu Martinu Slomšku	Maribor	1991
2.	Ivan Sojča	spomenik Antonu Martinu Slomšku	Slovenska Bistrica	1991
3.	Mirko Bratuša	Peti zvon	Gornja Radgona	1991
4.	Oskar Kogoj	Venetski konj	Slovenj Gradec	1992
5.	Naca Rojnik	Mati z otrokom	Slovenj Gradec	1992
6.	Metod Frlic	Odsev	Sveti Duh pri Škofji Loki	1993
7.	Andrej Gabrovec Gaberl	Konj Kneza Koclja	Maribor	1994
8.	Karla Bulovec	spomenik Antonu Martinu Slomšku	Celje	1996
9.	Lujo Vodopivec	Konjički – fontana	Ljubljana	1996
10.	Mirsad Begić	Stolna vrata	Ljubljana	1996
11.	Andrej Gabrovec Gaberl	Ples vil – fontana	Maribor	1997
12.	Mirko Bratuša	Spomenik pristanku prvega stratosferskega balona	Ženavlje – Goričko	1997
13.	Jakov Brdar	Ikarus ali Upognjenec	Bovec	1998
14.	Mirko Bratuša	spomenik Manku Golarju	Gornja Radgona	1998
15.	Janez Boljka	Bik	Ljubljana	1998
16.	Milena Braniselj	Kristus	Lukovica	1999
17.	Jakov Brdar	Rudolf Maister	Ljubljana	1999

18.	Jakov Brdar	spomenik Alojzu Gradniku	Brda	1999
19.	Mirko Bratuša	Spomenik N. G.	Nova Gorica	1999
20.	Metod Frlic	Kos nje	Kranj	2000
21.	Boštjan Putrih	Konjeniški spomenik Rudolfu Maistru	Ljubljana	2000?
22.	Stojan Batič in Matjaž Počivavšek	Kontinuiteta	Velenje	2000
23.	Drago Tršar	Katedrala družine	Ljubljana	2000
24.	Zvest Apollonio	Bik	Portorož	2001
25.	Zmago Posega	Gorjanka	Predmeja	2001
26.	Mirko Bratuša	spomenik 10. obletnici vojne in osamosvojitve Slovenije	Gornja Radgona	2001
27.	Jakov Brdar	Bor na obali	Nova Gorica	2001
28.	Dušan Tršar	Sonce in Jezik zemlje	Koper	2001
29.	Janez Boljka	Slon	ZOO – Ljubljana	2001
30.	Janez Boljka	Opice	ZOO – Ljubljana	2001
31.	Janez Boljka	Nosorog	ZOO – Ljubljana	2001
32.	Janez Boljka	Bik	ZOO – Ljubljana	2001
33.	Janez Boljka	Bik	ZOO – Ljubljana	2001
34.	Irena Čuk	Kip izgnancem	Maribor	2002
35.	Mirko Bratuša	Fons Vitae/Vodnjak življenja	Slovenj Gradec	2002
36.	Matjaž Počivavšek	/	Nova Gorica	2002
37.	Aleksandra Saška Gruden	Sedež-na	Celje	2002
38.	kipar Jiri Bezlaj in arhitekt Janez Lajovic	Mobitelov vodnjak	Ljubljana	2002
39.	Mirsad Begić	spomenik Jožetu Tisnikarju	Slovenj Gradec	2003

40.	Jakov Brdar	spominsko obeležje Jamesu Joycu	Ljubljana	2003
41.	Viktor Gojkovič	Sveti Viktorin	Ptuj	2004
42.	/	Spominski park Teharje	/	2004
43.	Mirsad Begić	Fontana	Nova Gorica	2004
44.	Aleksandra Saška Gruden	Labirintka	Grosuplje	2004
45.	Jernej Mali	Deklica z rastočo knjigo	Ljubljana	2004
46.	Milena Braniselj	Martin Krpan	Cerkinca	2006
47.	Zvest Apollonio	Istranka 1	Portorož	2006
48.	Franc Purg	Vodnjak	Celje	2006
49.	Zvest Apollonio	Istranka 2	Koper	2007
50.	Joakim Gregov	Vedra jutra	BTC Ljubljana	2007
51.	Primož Pugelj	Park borcev za severno mejo	Ljubno ob Savinji	2007
52.	Mirsad Begić	Ohraniti sanje	Ribnica	2007
53.	Mirsad Begić	spomenik Filipu Trčelju	Štruje-Ajdovščina	2008
54.	Zmago Posega	Brigadirji – Spomenik graditeljem Nove Gorice	Nova Gorica	2008
55.	Janez Pirnat	»Marija Terezija« ali »Spomenik krompirju«	Šenčur pri Kranju	2008
56.	Primož Pugelj	Polž	Višnja Gora	2008
57.	Metod Frlic	fontana Pomlad	Trzin	2008
58.	Joakim Gregov	U zagrljaju morskog vala	Ljubljana	2008
59.	Vasilji Četkovič	Ženska na konju	Slovenske Konjice	2009
60.	Milena Braniselj	Okrog premoga se vse vrti	Velenje	2009
61.	Jiři Kočica	Nosilci semen	Maribor	2009

62.	Mirsad Begić	spomenik Ivanu Hribarju	Ljubljana	2010
63.	Jakov Brdar	Satir, Prometej, Adam in Eva	Ljubljana	2010
64.	Lujo Vodopivec	Skulptura slovenskim protestantskim piscem	Ljubljana	2010
65.	Metod Frlic	Vodnjak ljubezni v času murenčkov	Gornja vas	2010
66.	Vasilji Četkovič	kip pisateljice Alme M. Karlin	Celje	2010
67.	Mirko Bratuša	Figura z biseri	Ljubljana	2010
68.	Nika Šimac	Aleksandrika	Nova Gorica	2010
69.	Irena Brunec	General Rudolf Maister	Ljutomer	2010
70.	Ram V.Sutar	spomenik Gandhju	Slovenj Gradec	2011
71.	Metod Frlic	Poljub	Gornja Radgona	2011
72.	Dragica Čadež	Spomenik ženskemu pogumu	Ljubljana	2011
73.	Vasilji Četkovič	spomenik fotografu Josipu Pelikanu	Celje	2011
74.	Matjaž Počivavšek	Prelom tisočletja	Zagorje ob Savi	/
75.	Bojan Kunaver	Gustav Mahler	Ljubljana	2011
76.	Matjaž Počivavšek	V spomin na Zorana Kržišnika	Ljubljana	2011
77.	Dragica Čadež	Last touch/Poslednji dotik	Maribor	2011
78.	Bojan Kunaver	Pesem o Zemlji/Der Abschied	Ljubljana	2011
79.	Janez Pirnat	Spomenik kulturnim delavcem	Ljubljana	2011
80.	/	spomenik Rudolfu Maistru	Kamnik	/
81.	/	spomenik Šri Činmoju	Maribor	2011
82.	Mik Simčič	Ugrabitev Evrope	Ljubljana	2011